

Māārko

Taayta

Siriintēet, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē:
 /Kiisōōtyinē kule kisirē :Māārko lōkōōywēchu bo soboontaab Yēesu āk yiisyēēnyii. Ku āybēeryoo :Māārko, kinyōōr bārooyinto nyēē kikas Yēesu ānkuyēbchi yiit ng'aleekyii ām Yēērusālēēm ānkōōyēnchi. Nto lētuunoo, chokunoomnyo :Māārko āk Bāwulō ākoo Barnaaba ām baanta nyēē kyoomtoote ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Kiyēētyēēchinoot :inee Bētērō ām bēsyōōsyēk chēē chaang' nyēē /kiisōōtyinē kule ng'aleek chēē chaang' chēē kisir kurubta keey āk Yēesu ku chēē kirārchinē :Bētērō.

/Kikēēsirchinē kitaabuuni biikaab Kiriistō choo kimā Yuutayeek. Mēēnkētāktōōs :kēnyiiit nyēē /kikēēsirēē nteenee /kiisōōtyinē kule imuuchē ku kwēēnuutaab kēnyiiitaab 45 ākoy 55 KK. -/Mākiinkētē mbo kubooyiit man yoo /kikēēsirē kitaabuuni bo Māārko /kumanaakesir nyēbo Mataayo nto /kikiikeesir. /Kēēbērē kitinyē man :booyik choo kisimkunam ng'ālyoontēētaab Yēyiin yoo kimwoowēēch kule kitaabuutaab Mataayo :nyēbo taay /keesir. Yoo /kākiikuykuuchiin kitaabuunechu tukwaay, tookunoot kule kiinkētē :Māārko kiyēē mii kitaabuutaab Mataayo ānkuyēyiisyēē ng'aleek alak chēbo kitaabuunaata. Manaatech :Māārko komoswookik choo mānāmē keey āk biiko choo mā Yuutayeek. Ibānyboonyē komoswookik choo nāmē keey āk ātēbuutēkaab Yuutayeek choo kitōsōsyinē bichoo kōōnkēt.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Ng'āloolēē :Māārkō miisin *kiyēē kiyey* :Yēēsu kusiir *kiyēē kimwa*. Ikiimē kurubta keyy āk kāāmuukēywēēkaab Yēēsu kooraraach, kootyaakta ānkōōsoob biich. Ikwēnyē miisin kule Yēēsu ku Motwooriintēētaab Yēyiin ānku Lakwanyii. Ibooru :tukuukaab kwōng'uut, kāāsoobsēēt, kaatyaaktaayeetaab biiko ām wōlēē mii :tāmirmirook chēē miyootēch, kāāmuukēywēēkyii kunyōōchi biiko kaat choolwookātēēng'waa, kule inee ku lakwataab Yēyiin.

Toowunēē :kitaabuuni lōkōōywēkaab yiisyēētaab Yēēsu ām wōlēē mii :biiko yoo kyoomu kule kāākuchō :bāytooyiisyēētaab Yēyiin kōōrēēt. Twēchē :Māārkō kunyil chēē chaang' kule /kikēēkwērtoochi Yēēsu *murtooywoontēēt kuyēk kēēlto nyēē kēēchoomnyo Yēyiin āk biiko. /Kikiing'woonchi Yēēsu kubo ng'ōōkiswookikyoo (kas kur. 8:31; 9:31; 10:33-34, 45). /Kikiibanybaany miisin ng'aleekaab wiikiit nyēbo lētuut nyoo /kikēēkwērtoochinē Yēēsu murtooywoontēēt /ankiiteryeechee ng'eeteenyii bo meet āk yoo /kikēēyibē kuwo barak.

Kāroomēch :lōkōōywēchu ām wōlēē mii :biiko tukul ām kōōrēēt āmēēbērē Yuutayeek baateey. Ibooru :ng'ālyoontēēt 'Kiriistōōs' ām kuutiitaab Kirikiik āk ng'ālyoontēēt 'Maasyaak' (Meesaaya) ām kuutiitaab Iburaneek kule 'nyēē ng'aabaat', ānkwoorōōru chiito nyēē kiikuchōb :Yēyiintēēt ānkōōkoochi yiisyēēt nyēē kiikutōōlchi. / Kēēyēyiisyēē kaaynaani kurubta keyy āk nyoo ityooktooy biich āk bāytooyiintēēt nyoo kiikukanyaany :Yuutayeek ām kēnyii chēē chaang' ānku nyoo twekaat miisin ām kiyēē kimwoowu

:wōörkooyikaab Yēyiin ām Kiirootyeet nyoo bo Kēny. Ibooru :komoswookik chēē chaang' choo twēchē :Kiirootyeet nyoo Lēēl nyoo bo Kēny kule mēēbērē kimuru buch :chōōnēētaab Kiriistō, nteenee kimiitē chōbuutēkaab Yēyiintēēt kung'eetee kēnyiis āk kēnyiis. / Kēēyēyiisyēē ng'ālyoontēēt 'wēritaab' ām kuutiitaab Iburaneek ām kēēlto nyēē baraay āmā baateey lakwataab anum ām yyootēēt. I-ārōoru kērkēyinto ām ātēbuutēk ām kwēēnuutaab 'wēēriit' āk 'kwaan'. Mii mbo :kērkēyinto nyēē wuu nyooto yoo / kākēēlē 'leekweet' kuuyu kēēyēku :tukul lōkōkaab Yēyiin kubo kule inee :nyēē kiyēyēēch ankeekerkeeye āk inee ām kēēlto ake. Yēku :biiko tukul lōkōkaab Yēyiin ām tāmirmiryēēt yoo kēēyēnchi Yēēsu, ng'ālyoo nyēē ibooru kule / kiikēēnyōōchi kaat choolwookātēēng'waa ānkōōkōōwut bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

Kiyeyta :Yoowaana kēēltaab Yēēsu

(Mataayo 3:1-12; Luuka 3:1-18; Yoowaana 1:19-28)

¹ Lōkōōywēk :chu chēē kāroomēch chēbo Lakwataab Yēyiin, Yēēsu *Kiriistō. ² Kikiikumwooy :Yēyiin kēny kubununēē wōōrkooyoontēēt Isaaya* kule,

“+Māāyooctē kiiyookiintēēnyuu

koonto wokuyēytoowuung' kēēlto.”†

³/Kikeesir subak kule,

“Miitē :kuut nyēē kuuru ām suurkwēēn kule,

‘Ōchōb keey,

1:1 Määrkö 3:11; 14:61; 15:39; Yēyuut. 10:37-40; Ibu. 2:3 * **1:2**
 Mwooyē :siruutēk alake kule 'wōōrkooyik'. † **1:2** Mal. 3:1 **1:2**
 Luuka 1:76

ānkōōchuulchi Mokoryoontēēt kēēlto.' †

⁴ Kiiyookiintonoo ku Bātisāniintēēt Yoowaana. Kyoomtooy ām kōōr nyēē suurkwēēn kule māchāktōōs :biiko kuweek ām miyootyēēt / ankeebatisan, sukunyōōchi :Yēyiin kaat. ⁵ King'ēētyēē :biiko chēē chaang' Yēērusālēm ākoo komoswookik tukul chēbo Yēēmēētaab Yuuteeya bokukas lōkōōywēchoo bo Yoowaana. Nto yu kābokumwooy choolwookātēēng'waa /keebatisanee āynēētaab Yoortaan.

⁶ Kikiilaach :Yoowaana sireet nyēē / kikiikwoorunēē sabureekaab *tembes, ankumootee keey anweetaab suwe. Kyoomē taalamik ākoo kimnyeteet. ⁷ Kimwoochinootē biiko kule, “Yoo kaawaany kānēētiisyēēnyuu, mākuchō :chiito ake nyēē boonto kāāmuukēywēēk kubiira nyēē -maayemaat ārēēkyi kwēyōōnik. ⁸ Kaabatisaneenaak :anii bēēko, nteenee makubatisaneenaak :inee Tāmirmiryēētaab Yēyiin.”

*/Kikeebatisan Yēēsu
(Mataayo 3:13-17; Luuka 3:21-22)*

⁹ Nto mii bēsyēēt ake, kuchōōnēē :Yēēsu Nāāsārēēt ām Yēēmēētaab Kalilaaya ankubatisanee :Yoowaana āynēētaab Yoortaan. ¹⁰ Yu kāloong'unēē bēēko, kukas barak kuyootāktōōs ānkurēkyi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē wuu chēēbtuukē. ¹¹ Yooto, kumwooy :Yēyiin ām barak kule, “Inyiing' lakwanyuu nyēē āchāmē, ānkāāng'ērēkyinē.”

† **1:3** Isa. 40:3 **1:6** 2Bāy. 1:8 **1:8** Tyēēn. 51:7, 10-12 **1:11**
Toowu. 22:2; Tyēēn. 2:7; Isa. 42:1; Määrkō 9:7; 12:6; 2Bet. 1:17

*/Kikeetyem Yēesu ām suurkwēēn
(Mataayo 4:1-11; Luuka 4:1-13)*

12-13 Kukwēryoot bakeenke :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Yēesu ākoy suurkwēēn, wōlēē kimii :nkicheek tyoong'iikaab wuuyēēt. Kiibuur :Yēesu wōlooto bēsyōōsyēk artam āmāmii :kiy nyēē kyoomē. Kutyem *:Kēniintēēt, kumii wōlooto. Yu kāwēēchi keey :Kēniintēēt, kukwa :malayikaanikaab Yēyiin ānkuyēētyēēchi.

*Kitoow :Yēesu kwaamtaat lōkōōywēkaab Yēyiin
(Mataayo 4:12-17; Luuka 4:14-15)*

14 Nto mii bēsyēēt ake yu /kabokeerat Yoowaana, kooyeey :Yēesu Yēēmēētaab Kalilaaya kwaamtaat lōkōōywēk chēē kāroomēch chēē kikwoonēē wōlēē mii :Yēyiin. 15 Kimwooyē kule, “Kaakuyit :bēsyēēt! Kāakuyityook :bāytooyiisyēētaab Yēyiin! Oweeksee choolwookātēēng'woong' ānkōōyēnchi Lōkōōywēchu Kāroomēch.”

*Rubiikaab Yēesu chēbo taay
(Mataayo 4:18-22; Luuka 5:1-11)*

16 Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēesu kuwēēsyētootēē sakaramteetaab Tōōliilēētaab Kalilaaya, kukas biiko ayēēng' chēē kimii kuwiirchinē nēētiinēk bēēko kunāmē *burburiinēk. Bichotoo ku Simōōni ākoo ng'eetaabkaamet Antereeya. 17 Kukuur :Yēesu icheek kule, “Orubwaa! +Maaneetaak wōlēē ōyisuntooy biiko.” 18 Kubākooktooy bakeenke nēētiinēkwaa bo burburiinēk ānkurubē Yēesu.

19 Yu keenaata :Yēesu taay kisich, kukas biiko alak āyēēng' kumii mwēēnkēēng'waa kuyēytooy nēētiinēkwaa. Bichooto ku Yāākōbō ākoo ng'eetaabkaamet, Yoowaana wērichoo bo Sebetaayo. 20 Kukuur :Yēesu nkicheek. Kukāsē kuu nyooto, kubākookyinē kwaan mwēēng' āk biiko chēē kimii kuyēchinē yiisyēēt ankurub Yēesu.

*Kāāmuukēywēēkaab Yēesu
(Luuka 4:31-37)*

21 Kiwo :Yēesu ākoo rubiikyii Kaabernaam. Nto mii bēsyēētaab *Sabaato, kōōwut :tukul *kōōtaab saayeet ankooneet :Yēesu biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin. 22 Kiilat :biiko wōlēē kiinēētitooy :Yēesu. Kimēēnēētē kuu wōloo kiinēētitooy :kāānēētikaab kiruutēk, nteenee kiinēētē ām kāāmuukēywēēk.

23 Kimii kōyooto bo saayeet :chiito ake nyēē kiiyiimē *:tāmirmiryēēt nyēē miyaat. 24 Kubōlchi :tāmirmiryoonoo Yēesu kule, “Imāchēēnēēch nee oō, Yēesu nyēbo Nāāsārēēt? Imāchē ibakacheech? Ntēē ānkētiing'! Inyiing' :nyoo ichurtaat ānkiiboontē kāāmuukēywēēkaab Yēyiin.” 25 Kōōburyoong'to :Yēesu kule, “Siis, ankiichuwunee chiichi!” 26 Yu kāmwooy kuu nyooto, kōōsimsiim :tāmirmiryoonoo miyaat chiichoo. Kōōnchō ankuchuwunee chiichoo. 27 Kiilat :biiko tukul / ankeeteebee keey kule, “Ng'al nee :chu? Boonto :Yēesu kāāmuukēywēēk chēē imuuchē kōōnēētiisyēē ām kēēlto nyēē lēēl, āk chēē ibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch ānkukāsyi!”

28 / Kikyaamtaatee ng'aleechaa Yēēmēetaab Kalilaaya kumukuul.

Kiisoob :Yēesu biiko chēē chaang'
(Mataayo 8:14-17; Luuka 4:38-41)

29 Yu kang'eetee :Yēesu ākoo rubiikyii *kōōtaab saayeet, kuba kaab Simōōni. 30 Kimnyoonē :cheebyoosyeetaab biikooy bo Simōōni. Yu / kākēemwoochi Yēesu kule mnyoonē :cheebyoosyaanaa, 31 kuwo ankunam āwut kōōyyo. Kusob :cheebyoosyeet ānkubāyis.

32 Yu kararakta :asiista, kukāākubēk :āsiiswēkaab *Sabaato, kōōmutyi :biiko Yēesu biiko tukul chēē kimnyoontōōs āk chēē kiyyimē :tāmirmirook chēē miyootēch. 33 Kibokōōruruukyi keey :biiko chēē chaang' kurkat saang' ām kōyotoo kimii :Yēesu. 34 Kiisoob :Yēesu biiko chēē chaang' chēē kiboonto bōōrwoonik chēē kimakerkeey ānkōōbēbēeto tāmirmirook chēē chaang' chēē miyootēch. Kiker koong' :Yēesu tāmirmiroochoo kuuyu kiinkētē :icheek wōlēē wuu :inee.

Kyaamtaatee :Yēesu lōkōōywēk Kalilaaya tukul
(Mataayo 4:23-25; Luuka 4:42-44)

35 Yu kāng'ēēyēn :kōōrēt, kung'eet :Yēesu ānkuwo wōlēē kimālēēkitēē :chii wokusaay Yēyiin. 36 Nto bērē kusēw mbo :Simōōni kule mēēkumii :Yēesu, kucheeng'aat. 37 Yu kunyōōr, kumwoochi kule, “Mii kuchēēng'iing' :biiko.” 38 Kulē :Yēesu, “Māchāktōōs keebe komosta ake waa-amte lōkōōywēkaab Yēyiin, kuuyu chooto :chēē kyāāchōōnchinē.”

39 Kyaamtaatee :Yēesu lōkōōywēk kooriikaab saayeeet ām Kalilaaya tukul, ānkōōbēbēētootē tāmirmirook chēē miyootēch kung'eētyēē biiko.

*Kiisoob :Yēesu chii nyēē kiboonto makereen
(Mataayo 8:1-4; Luuka 5:12-16)*

40 Kichōōnchi :chiito ake Yēesu bēsyēēt ake :nyēē kiboonto *makereenik. Kukatunyēē taayeetaab Yēesu ānkumwoochi kule, “Mokoryoontēēt, yoo ichāmē, isooboo sāatililiitu kuuyu ānkētē kule imuuchē.” 41 Kuriiree :Yēesu. Yotoo, kōōyokooyto āwut kutiiny chiichoo ānkulēēnchi, “Āchāmē. Kunyi, itililiitu!” 42 Kusob :chiichoo bakeenke. 43 Yu kāsob, kōōkāloonchi :Yēesu kule, 44 “-Mēemwoochi chii ake tukul ng'aleechu. Nteenee iwē ānkuwēēboorchi keey *kibkōrōs kukasing', siitooku kule 'kēētililiitu. Iyib tukuuk chēē ibirchinēē Yēyiin kōōnkōy / sikēēyēwuung' kōrōsēēk kuu wōloo kimwooytooy *:Muusa ām kiruutēk.”

45 Ānkoo kuwuu nyotoo, kiwo :chiichoo ankwaamtaat lōkōōywēchoo. Ki yoo kēēwut :Yēesu kiriing' ake tukul, kōōruruukyīnē keey :biiko, kumāchē / kiisoob. Kiyey :ng'aleechaa kut mēēkōōwutē :Yēesu kiriinkōōsyēchoo kukāsē :biiko. Ānkoo kiibuurchinē keey :Yēesu taban wōlēē mālēēkitēē :chii, kitākukwoonchinē :biiko ām komoswookik tukul.

2

*Tinyē :Yēesu kāāmuukēy kunyōōchi biiko kaat
(Mataayo 9:1-8; Luuka 5:17-26)*

1:39 Mat. 4:23 1:44 Laawi. 14:2-32; Määrkō 5:43; Luuka 17:14

1:45 Määrkō 7:36

1 Nto mii bēsyēēt ake, kooyeey :Yēesu Kaabernaam. Nyēē mā tyaa, kukas :biiko kule kāākuchō.
 2 Kukwa :biiko chēē chaang' ānkōōruruukyi keey kō ākoy saang' kut kimāmii wōlēē kiisiirē :chii kereeng'. Kwoomchi :Yēesu biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

3 Kutākwoomtooy :Yēesu lōkōōywēchoo, koomut :biiko alake ang'wanu chiito ake nyēē kichunkutoot. 4 Nto kuuyu kimāmii :bārooyinto nyēē kiimuuchē :bichoo kukasee Yēesu, kubeeta chiichoo ākoy kōōto barak ānkubut kēsyēkuut kutook yēē kiimuuchē kōōyokooytēē chiichooto. Kōōyokooyto chiichoo kumii tiirbeet ākoy yēē kimii :Yēesu. 5 Yu kakas :Yēesu kule kiikoosēē keey :bichoo inee, kumwoochi chiichoo kichunkutoot kule, “Wēnyoo, / kāākēēnyōōwuung' kaat ām choolwookātēēng'uung'.”

6 Kimii yooto :kāānēētikaab kiruutēk alake chēē kiing'unyng'uung'tōōs kumwooyē kule, 7 “Ām nee yu ng'āloolē :chiichi kuu nyi? Kāyib keey kule inee ku Yēyiin sōō? Ng'oo :nyēē imuuchē kunyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēng'waa, yoo mā Yēyiin nkit?”

8 Nteenee kōōnkēt :Yēesu ām tāmirmiryēēnyii kiyēē kimii kōōsōōtē :kāānēētichoo. Kumwoochi kule, “Ām nee soosoot :akweek kuu nyooto? 9 Kuskus nkōnō? Āmwoochi chiichi chunkutoot kule, /Kākēēnyōōwuung' kaat,' nto kule, 'Ng'eet, ankiinam tiirbeeng'uung', ānkiiwēēsyēt'? 10 +Mookas raat kule āboontē :anii, *Wēritaab Chii, kāāmuukēywēēk ām kōōrooni chēē āmuuchēē

ānyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēt.” ¹¹ Yooto bakeenke kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, “Yyoony, ankiinam tiirbeeng'uung', ānkiiwēēchi keey kaa.”

¹² / Kēēmwoochinē chiichooto kichunkutoot kuu nyooto, kung'ēētē ānkunāmē tiirbeenyii ānkuwēēchinē keey, kukāsē :biiko tukul. Kiilat :biiko ankookaasta Yēyiin, kuuyu ki ng'al :choo chēē kimānāyēyākiis bēsyēēt ake.

*Chāmē :Yēesu mbo biiko chēē -/mākiiriiku
(Mataayo 9:9-13; Luuka 5:27-32)*

¹³ Nto mii bēsyēēt ake, kuwo :Yēesu subak sakaramteetaab Tōōliilēētaab Kalilaaya. Kirub :biiko chēē chaang' ankoonet :inee ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

¹⁴ Kutākumii kuwēēsyētootē, kukas chiito ake nyēē kimii kēēbuur kēryō kōōruruuchē *syuuruut. /Kikēēkuurēē chiichoo Laawi araab Alfaayo. Kumwoochi :Yēesu kule, “Rubwaa!” Kung'ēet :Laawi ankurub.

¹⁵ Kuwēēto keey :Yēesu lētuunoo rubiikyii, kāāruruukikaab syuuruut chēē chaang' ākoo mbo biiko chēē /kikeetay choo kiboontootē keey tukul ānkubokwoomiis kaab Laawi. ¹⁶ Yu kakas *:Farisaayeeek alake chēē ki kāānēētikaab kiruutēk kuu nyooto, kumwoochi rubiikaab Yēesu kule, “Ām nee yu āmiisyē :chiichi ākoo kāāruruukichu bo syuuruut ākoo mbo alak chēē -/mākiiriiku?”

¹⁷ Kumwoochi :Yēesu kāānēētichoo bo kiruutēk kule, “Chēēng'ootē :biiko choo imnyoontōōs kāānyooyiintēēt. Nteenee mächēēng'ootē :choo sobchootiin. Kyāāchōōnii :anii chāākuurē biiko

choo choolwookēnootiin, mēēbērē choo isōōtē kule churtootiin.”

Kāānēētīisyēētaab Yēesu nyēē lēēl
(*Mataayo 9:14-17; Luuka 5:33-39*)

¹⁸ Kikirē ām bēsyōōsyēchooto :rubiikaab Bātisāniintēēt Yoowaana ākoo Farisaayeeek āmiisyēēt. Nto mii yoo, kukwoonchi :biiko Yēesu ankuteebee kule, “Ām nee yu kirē :rubiikaab Yoowaana ākoo choo bo Farisaayeeek āmiisyēēt, āmēēbērē kirē :cheekuuk?”

¹⁹ Kukētyinēē :Yēesu bichoo tyoonkōōchēēt kule, “-Mēērukuutē keyy :chōōrōōnuutēkaab saanteetaab leekwa ām saakweetaab kooyēy yoo mii :saanteetaab leekwa. ²⁰ Makuyit :bēsyēēt nyēē +/ mākiinēmunēē saantaanaa wōlēē mii chōōrōōnuutēkyii. Ku yooto :yēē makoorkuut keyy :chōōrōōnuutēkyii.” ²¹ Kumwoochi subak tyoonkōōchēēt ake kule, “-/ Mākēētilē ankeet nyēē tākulēēl /ānkēēkinēē sireet nyēē yoos. Yoo /kakeeyey kuu nyooto, kusirinyāktōōs :ankaanaa ānkung'ēti yooto kubarayiit :koong'ta miisin. ²² Nto subak -/ mākēēroonkyinē kibkeetiis chēē / kātākēyēyē wōōnkit nyēē yoos, kuuyu yoo kakuut :kibkeetiisyechaa, kung'ētyēē wōōnkoo kuwasta keyy *:tifaayiik. Nteenee mākāktōōs / kēēroonkyinē tifaayiik choo /kātākēyēyē wōōnkit nyēē lēēl.”

Bāwu :Yēesu bēsyēētaab Sabaato
(*Mataayo 12:1-8; Luuka 6:1-5*)

23 Nto mii bēsyēēt nyēē ki *Sabaato, kumur :Yēesu ākoo rubiikyii mbareetaab nkoonuuk. Kumii kumurē yooto, kuswech :rubiikyii mētēwookaab nkoonuuk, kubiiriir ankwaam. 24 Yu kakas *:Farisaayeeek alake chēē kimiitē yooto kiyēē kayey :rubiichoo, kumwoochi Yēesu kule, “Kas! Ām nee yu mii :rubiikuuk kwiiryēē kiruutyēēt nyoo yēētē / kēēkēsiis ām bēsyēētaab Sabaato.”

25 Kukētyi :Yēesu Farisaayeechaa kule, “Manoosuman :akweek, yoo ki-iryēē :Bāytooyiintēēt *Tāwuti kiruutēk, yoo kyoomē :kēmēwuut ākoo biiko choo kiboonto keey? 26 Yoo ki *kibkōrōs nyēē wōō :Abyataar, kuwo :Tāwuti *Kōōtaab Yēyiin / ānkiikoochi mukaatiinek choo / kikēechāmchinē mbo *kibkōrōs nkit. Kyaam :Tāwuti mukaatiinechaa ānkōōkoochi nkicheek biiko choo kiboonto keey.

27 Kunyoo, bāwu :chiito Sabaato āmēēbērē bāwu :Sabaato chiito. 28 Kunyi, bāwu *:Wēritaab Chii bēsyēētaab Sabaato.”

3

Kiisooibiis :Yēesu ām bēsyēētaab Sabaato (Mataayo 12:9-14; Luuka 6:6-11)

1 Nto mii bēsyēēt ake, kōōwut subak :Yēesu *kōōtaab saayeeet. Kimii :chiito ake kōyooto nyēē kisōnkōchoot :āwut. 2 Kimii yooto :nkicheek *Farisaayeeek chēē kimāchē kukas yoo kēēsooibiis :Yēesu ām bēsyēētaab *Sabaato subokōōyyoong'tēē

2:23 Kiruu. 23:24-25 2:24 Chuy. 20:8-10 2:26 Laawi. 24:5-9; 1Sām. 21:1-6 2:27 Kiruu. 5:14 2:28 Luuka 13:10-17; 14:1-6; Yoowa. 5:1-18; 7:21-24; 9:1-16

kōōk. ³ Yu kakas :Yēesu chiichoo kisōnkōchoot :āwut, kukuur kuchō taay. Nto yityo, ⁴ kuteebee bichoo kule, “Chāmweēch :kiruutēkyoo / keeyey kiy nyēē karaam ām bēsyēētaab Sabaato, nto nyēē miyaat? / Kiisobiis, nto / kēebākākiis?” Kisiisyo :bichoo. ⁵ Kōōrōōtoot :Yēesu bichoo nyēē kāng'woonchi, kuuyu kimātinyē :icheek kiisayta. Kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chuul āwut.” Kuchuulē kuu nyooto, kukārāmiitu :āwut. ⁶ Kukāsē :Farisaayeechaa kuu nyooto, kung'ēētōōs, bokutuuytōōs ākoo biikaab *Ērōōtē kusat koowaang'ta Yēesu.

Kikwoonchi :biiko chēē chaang' Yēesu

⁷ Nto mii yoo, kuwo :Yēesu ākoo rubiikyii ākoy Tōōliilēētaab Kalilaaya. Kirub :biiko chēē chaang' chēē kikwoonēē komoswookik alak chēbo yēēmēētaab Kalilaaya. ⁸ Kibo :alake chēē chaang' *kiriinkēētaab Yēerusālēm ām yēēmēētaab Yuuteeya ākoo komoswookik alak chēbo yēēmoonoto. Kikwoonēē :alake yēēmēētaab Itumeeya, kukwoonēē :alake yēēmōōsyēk chēē kimii biitēētaab āynēētaab Yoortaan. Nto alak kibo yēēmēētaab Tiirō ākoo Sitōōn. Kikwoonii :bichoo bokukāsē kiyēē kimii :Yēesu kuyēyē.

⁹ Nto kuuyu kikiikuchaang'iit :biiko ānkimii kāwunuk keey kut kāākuriikyī :Yēesu sakaramtee-taab tōōliilēēt, kōōyookto :Yēesu rubiikyii bokuyib mwēēnkēēt sukung'eet kōōnēētiis kumii kēēbuur mwēēng' ām tōōliil. ¹⁰ Kiwunuk keey :biiko chēē kimnyoontōōs sukutiiny Yēesu, kuuyu kiki-ikōōsoob :inee biiko chēē chaang'. ¹¹ Kimii :biiko

chēē kiiyiimē :tāmirmirook chēē miyootēch. Ki yoo kakas :tāmirmiroochoo Yēēsu, kuyēyē bichoo kuku-tuny ām taayeetaab Yēēsu ānkōōnchōōyiis kule, “In-yiing' Lakwataab Yēyiin!” ¹² Kiker koong' :Yēēsu tāmirmiroochoo miyootēch -mēēboor wōlēē kiwuu :inee.

Kikwey :Yēēsu lēbkēēyik taman āk āyēēng'
(*Mataayo 10:1-4; Luuka 6:12-16*)

¹³ Nto mii bēsyēēt ake, kukwey :Yēēsu biikyii ānkuwēeto lekem. ¹⁴ Bichooto ku taman āk āyēēng' ānkukuurēē chooto *lēbkēēyik. Kimāchē kule kōōbuurtooy keey sukōōyooktooy bokwoom-tootē lōkōōywēk chēē kāroomēch ¹⁵ ānkōōkoochi mbo kāāmuukēywēēk chēē ibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko.

¹⁶ Lēbkēēyichoo taman āk āyēēng' choo kikwēyē :Yēēsu ku: Simōōni nyēē kitoochi :Yēēsu kaayneet ake kule Bētērō, ¹⁷ Yāākōbō araab Sebetaayo ākoo ng'ēetaabkaamet Yoowaana. Kikuur :Yēēsu bichoo tukwaay kule 'Bōnēērķē'. (Kaayna nyēē ibooru kule murēnēētaab iileet.) ¹⁸ Chuut alak ku Antereeya, Filibō, Baatolomaayo, Mataayo, Toomaas, Yāākōbō araab Alfaayo, Taataayo, Simōōni Kananaayo, (kiibooru kaaynaani bo Kananaayo kule ki murēn nyēbo booryēēt) ¹⁹ ākoo Yuuta Iskaryoot nyoo kichokuchoomtooy Yēēsu lētuunoo.

/Kikiisōōtē kule kiikubun :mēt Yēēsu
(*Mataayo 12:24-32; Luuka 11:15-23; 12:10*)

20 Yu kang'eetee :Yēesu lekem, kooyeey Kaabernaam. Kirub :biiko chēē chaang' subak kut kimēēmuuchē :inee ākoo rubiikyii kwoomiis. 21 Yu kāyityi kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet :ng'aleechaa, kuba kumāchē bokukwēryoon kuchō kaa, kuuyu /kikēēmwooyē kule kiikubun :mēt.

22 Kimii :kāānēētikaab kiruutēk alake chēē kikwoonēē Yēerusālēēm bokukāsē kiyēē kiinēētē :Yēesu. Kimwooyē :kāānēētichoo kule, “Kookunam chiichi :Bēelsēbuul nyoo kāāyyoong'iintēētaab tāmirmirook chēē miyootēch. Nyooto :nyēē miitē kōōkoochinē nkuruuk chēē kwētēē tāmirmirook chēē miyootēch.”

23 Yu kakas :Yēesu kuu nyooto, kukuur kāānēētichoo ānkōōboorchinēē ng'al tyoonkōōchoy. Kiteebē kule, “Imuuchē :Kibrōkōsyontēēt kukwet tāmirmirookyii? 24 Yoo kaakubchey keey :lukēētaab booryēēt nyēbo kōōrēēt ake, ankubar keey nkit, ibuurtooy ānō :kōōroonoo? Māburyētē? 25 Nto kubo kwaak yoo kāākutooytoochiin :kayta ake, mābotē :kayaa?

26 Kunyoo, yoo kāākukōōno :Kibrōkōsyontēēt kāāmuukēywēēk chēē ākwētēē lukēēnyii, mābotē :bāytooyiisyēēnyii?

27 Mii :ng'oo nyēē imuuchē kōōwut kaytaab chii nyēbo nkur ānkōōnēmunēē tukuukyii? Yoo kamarat chiichoo, mākoy kōōnēmunēē tukuukyii.

28 Kāāmwoowook, imuuchāktōōs kunyōōchi :Yēyiin kaat chii ām choolwookātēēnyii tukul āk mbo kōchōōng'nāt ake tukul. 29 Nteenee -/mākēēnyōōchinē kaat chii nyoo kōchōōnkyinē Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Kunyoo, kiikurat chiichoo :choolwookātēēt ākookoy.”

3:21 Yoowa. 7:5; 8:48

3:22 Mat. 9:34

3:27 Isa. 49:24-25

3:29 Luuka 12:10

³⁰ Kimwooyē :Yēesu ng'aleechu, kuuyu kiintosuur :bichoo Tāmirmiryēētaab Yēyiin kumwooyē kule boonto :Yēesu *tāmirmiryēēt nyēē miyaat.

Ng'oo man :nyēē tuubchēē Yēesu?

(Mataayo 12:46-50; Luuka 8:19-21)

³¹⁻³² Kimii :biiko chēē chaang' kēēruruukyi keye Yēesu. Yooto, kuyit :kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet ānkōōyookto / kēēkuurchi Yēesu kuchō saang', kuuyu kimāmii :bārooyinto wōlēē kiimuuchē kukasee inee. / Kēēmwoochi Yēesu kule, “Mii kukuuriing' :koomēt ākoo mbo ng'eetaabkoomēt ām saang'.” ³³ Kukētyi :Yēesu kule, “Moomo anii :ng'oo ānku mbo ng'eetaabiya anii :ng'oo?” ³⁴ Kukasaakasta ānkulē, “Bichu kēēboontē keye :chēē mbo ng'eetaabiya ānku moomo. ³⁵ Chii ake tukul nyoo yēyē ng'aleek choo māchē :Yēyiin, ku nyooto :nyēē ng'eetaabiya anii, cheebiya anii ānku moomo anii.”

4

Makerkeye :teng'eeek

(Mataayo 13:1-9; Luuka 8:4-8)

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kuwo :Yēesu subak sakaramteetaab Tōōliilēētaab Kalilaaya. Kiiruruukyi keye :biiko chēē chaang'. Kunyoo, kōōwut mwēēnkēēt ake ānkōōbuur ng'wēny nto yityo, kooneet bichoo kikiyyoong'iis ām sakaramteetaab tōōliilēēt. ² Kiineet biiko ng'aleek chēē chaang' kubuntēē tyoonkōōchoy.

3:31-32 Määrkō 3:21 **3:35** Mat. 6:10; Yoowa. 7:17; Yēyuut. 20:25; Room. 2:17-21; 8:27; 2Kōōr. 8:5; Ēfēēs. 6:6; Kolos. 1:9; 4:12; 1Tēēs. 5:18; Ibu. 10:36 **4:1** Määrkō 3:7-9; Luuka 5:1-3

³ Kimwooy kule, “King'eet :kāābātīintēēt ake kuyis nkoonuuk. ⁴ Yu kāyis, kōōsuuchi :alake kēēltaab too. Yooto kukwa :tāriitēk ānkukwēchi keey. ⁵ Kōōsuuchi :alake kitaweet wōlēē kitewerer :teng'nyaanteet. Kubiityo :choo areet akeenke, ⁶ nteenee yu kalay :asiista kubeel kusisyo kuuyu kimāmii wōlēē kinērchinē :tiikiitēk. ⁷ Kōōsuuchi :alake wōlēē miitē :kātook. Kubiityiin :choo āk kātōochoo kookiich keey kut kumayey :nkoonuuk āmit. ⁸ Nteenee kōōsuuchi :alake teng'eek chēē kāroomēch. Kibiityo :choo ankuyey āmiik. Kiyeyaatee āmiik chēē ng'eri, chēē kāykāyēch, āk chēē choong'ēch.” ⁹ Yu keewaany :Yēesu tyoonkōōchoonoo, kumwooy kule, “Nyoo yēbē yiit, kukas.”

Kiiboorchinē :Yēesu rubiikyii ng'aleek choo iyēēlōotiin

(Mataayo 13:10-17; Luuka 8:9-10)

¹⁰ Kuboonto keey :Yēesu rubiikyii taman āk āyēēng' ākoo rubiik chuut alak, kuteebee :rubiichoo Yēesu kōōboorchi tyoonkōōchoonoo. ¹¹ Kumwoochi :Yēesu kule, “/ Kookeekweyaak akweek ōnkēt kiyēē iyeelaat kurubta keey āk wōlēē wuu :bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nteenee mākukāsēē :alake ng'aleek tukul tyoonkōōchoy. ¹² Kuu yoo siraat kule,
 ‘Nto yoo kakasee koong’,
 mākāsē kiy.
 Nto yoo kāyēbchi yiit,
 -mēēnkētē kiy.
 Nto kikas :icheek ānkōōnkēt,

nto kiikuweek ām miyootyēēng'waa,
 sukung'eet :Yēyiin,
 kunyōōchi kaat.†”

*Kirārchī :Yēesu rubiikyīi kiyēē ibooru
 :tyoonkōōchoonoo bo teng'eeek
 (Mataayo 13:18-23; Luuka 8:11-15)*

¹³ Nto kurubta keey āk tyoonkōōchēētaab
 nkoonuuchoo, kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule,
 “Ākoo mānōōnkēt kiyēē mwooyē :tyoonkōōchooni?
 Yoo mānōōnkēt mbo nyiitēnyi ii, +mōōnkētēē nee,
 naas, chuut tukul?”

¹⁴ Okany āboorwook. / Kikiikerkeeyee
 ng'ālyoontēētaab Yēyiin kēbuswēēchoo / kīkēēyisē.
¹⁵ Kerkeey :biiko alake kēēltaab too. Kāsē
 ng'ālyoontēēt, nteenee chōōnii :Syeetaani areet
 akeenke ankusaree ng'ālyoontoonoo. ¹⁶ Kūkerkeey
 :alake kitaweet. Toochē ng'ālyoontēēt ām
 ng'erekweek, ¹⁷ nteenee chutitēē :ng'ālyoontoonoo
 kisich. Nto yoo / kākēēwēch / ānkēēwus, kubo
 ng'ālyoontēētaab Yēyiin, koochuchuuy keey.
¹⁸ Kerkeey :alake teng'eeek chēē kibiityēē :kātook.
 Kāsē ng'ālyoontēēt, ¹⁹ nteenee bēng'tēē tukuukaab
 kōōrooni āk muchastaab bāytit. Irēēwoonē
 :tukuuchoo ng'ālyoontēētaab Yēyiin kumayey kiy.
²⁰ Kūkerkeey :biiko alake teng'eeek chēē kāroomēch.
 Kāsē ng'ālyoontēēt ānkukiilchi. Yēyiisyēē :alake
 ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuyi keey kisich, kuyi keey
 ām alak kukaykay, nto ām alak kuyi keey miisin.”

*Okany kutook :lēbkēēyyēēng'woong'
 (Luuka 8:16-18)*

† **4:12** Isaaya 6:9-10 **4:12** Yoowa. 12:40; Yēyuut. 28:26-27 **4:19**
 1Tēm. 6:9-10

²¹ Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Māmii :chii nyēē tābē taariit ānkōokubuuyēē kērēbēēt, nto kōōkoochi kurērē, nteenee / kiikoochinē taariit yēē itōrōōroot sukoolebkeey kōōto. ²² Kunyoo, kiyēē wunyaat, mākutook. Nto kiyēē iyēēnoot, +/-makeeng'aany. ²³ Yoo yēbē yīit :chii, kukas.”

²⁴ Kumwoochi :Yēesu subak kule, “Māchē ōyēbē yīit, ānkōōrōōtootē kiyēē / kēēmwoowook. Yoo kōōkoochi biiko alak lēbkēēyyēētaab ng'ālyoontēētaab Yēyiin, māukukōōnook :Yēyiin lēbkēēyyēēt nyēē wuu nyooto, ānkumākutāswook ake. ²⁵ Nyoo yēyiisyēē kiyēē boonto, +/-mākēētāsyi ake, nto nyoo māyēyiisyēē, +/-mākiinēmunēē mbo kiyēē boonto.”

*Wōlēē nērtooy :bāytooyiisyēētaab Yēyiin
(Mataayo 13:31-32; Luuka 13:18-21)*

²⁶ Kitas taay :Yēesu kumwoochi biiko tyoonkōōchēēt ake subak nyēē kiikerkeeyee bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Kimwoochi kule, “Yīsē :kāābātiintēēt nkoonuuk mbareen. ²⁷ Rwēē kwēēmooy ānkukāsu bēēt. Nteenee kumii :kēbuswēēk kubiitōōs kutēē yooto tukul āmēēnkētē :inee wōlēē biititooy. ²⁸ Bārbāru :kēbuswēēchoo ankuyey kiriintōōk nto mii yoo kuyey mētēwook chēē ām lētuunoo kuyēchi āmiik. Teng'EEK nkit :chēē inēērē kēbuswēēk kut kuyey āmiik. ²⁹ Nto yoo kāākururyo :nkoonuuchoo, wokukēsiiis :chiitaab mbareet.”

4:21 Mat. 5:15 **4:22** Mat. 10:26 **4:24** Mat. 7:2 **4:25** Mat. 25:29 **4:29** Chōōw. 3:13; Ng'oong'. 14:14-15

³⁰ Kumwoochi :Yēesu bichoo subak kule, “+Maakerkeeyee nee bāytooyiisyēetaab Yēyiin? Nto tyoonkōōch nee :nyēē sāāboorunēē?

³¹ Ōyēbchi yiit, baa. Miitē :kēbuswoontēēt ake nyēē / kēēkuurēē *aritaaliit. Mining' :kēbuswoontooni ām kēbus alak tukul choo / kēēchoonē. ³² Nteenee yoo kabiit, kukēēytēē keet alak tukul choo /kēēchoonē mbareen. Yēyē sokonaak chēē wōōyēch chēē tēēkyinē :tāriitēk kiyōōnchōōkwaa kuuyu iyēēlē :sokonaachaa ānkuyēchinē wuurwēēt.”

*Kiinēētēē :Yēesu biiko chuut alak tyoonkōōchoy
(Mataayo 13:34)*

³³ Kyoomchi Yēesu biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin kubuntēē tyoonkōōchook chēē wuu chuutēchu kurubta keey āk wōlēē kitēēnto :ng'oornātēēng'waa. ³⁴ Kimwoochinēē choo kimā rubiikyii ng'aleek tyoonkōōchēēt. Nto yoo kiboonto keey :inee rubiikyii nkit, kōōboorchinē choo ng'aleek tukul.

*Kiyey :Yēesu kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko
(Mataayo 8:23-27; Luuka 8:22-25)*

³⁵ Nto mii bēsyoonoto kosolēny, yu kaakoowaany :Yēesu kōōnēētiis, kumwoochi rubiikyii kule, “Okany kyaay tōōliilēēt kebe biitooniin.” ³⁶ Kiwēētēē :Yēesu mwēēnkēēt āk rubiikyii ankurub :nkicheek mwēēnkōōsyēk alake chēē kimii yooto. ³⁷ Kumiitē tōōliil kwēēn, kuchō :wusōōnēēt nyēē wōō ānkōōsooyēn mwēēnkēēt kusyōōlchi :bēēko mwēēng' kut kitanyiy. ³⁸ Yooto tukul, kimii :Yēesu rwoo ām mwēēng' lēt. Bokoong'eet :rubiikyii kule, “Kāānēētiintēēt! -Mēēkāsē :inyiing' kule kākēēbēku?” ³⁹ Kung'eet

:Yēesu ānkōōburyoong'to wusōōnēēt āk bēēko. Yu kayey kuu nyooto, kusiis :wusōōnēēt ānkutēēmoon :bēēko.

⁴⁰ Yooto, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Ntēē kōōmuuyē nyēē tēē nyi? Ākoo -mōōkoosēēnoo keey?” ⁴¹ Kiiywey :icheek Yēesu miisin, ānkulē, “Chii nee :chiito nyi kāsyinē mbo :wusōōnēēt āk bēēko?”

5

Kiisoob :Yēesu chii nyēbo tāmirmiroy chēē miyootēch

(Mataayo 8:28-34; Luuka 8:26-39)

¹ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii saang'taab Keraasa ām biitēēt ake nyēbo tōōliilēēt. ²⁻³ Yu kāloong'unēē :Yēesu mwēēng', kuchuwunee :chiito ake nyēē kiboonto *tāmirmirook chēē miyootēch kochonkoosyek wōlēē / kikēēmuchinē biiko. Kimāmii :chii nyēē kitākōōmuuchē chiichoo ānkoo / kakeeratee nyōrōōrōōnik. ⁴ Ki yoo / kakeeratee biinkōōnik āwunnyēk / ankeeratee nyōrōōrōōnik kērēēnkōōk kung'ētyēē choo. ⁵ Kiinchōoyootēē wōloo bo kochonkoosyek ākoo wōloo bo lekemoosyek kwiimēn āk kuyyeech ānkuboochēē keey rwoontōōk.

⁶ Yu kākāsyi :chiichoo Yēesu yēē lōō, kulābātyi ānkukutunkyī. ⁷⁻⁸ Kumwoochi :Yēesu tāmirmiryoonoo miyaat nyi kiiyiimē chiichoo kule, “Chuwu!” Kubōloobōl :chiichoo kumwooyē kule, “Imāchēēnoo nee oō, Yēesu Lakwataab Yēyiin, nyoo Iyweyaat. Āsooyiing' ām kaayneetaab Yēyiin

kule -'meenyaliilaa.” ⁹ Kuteebee :Yēesu kule, “/ Kēēkuurēēning' ng'oo?” Kulē, “/ Kēēkuurēēnoo 'Lukēēt,' kuuyu kēēchoong'ēch.” ¹⁰ Kisaaysaay :tāmirmiroochoo Yēesu kut kukētyinē keey kumakeekwetee icheek saang'aata.

¹¹ Kimiitē :ākwootiitaab tōōrōōk kwookēētēē yēbo lekemeet nyēē kilēēkitēē yooto. ¹² Kusoom :tāmirmiroochoo Yēesu kule, “Ichām wēēch kiiwut tōōrōōchuut.” ¹³ Kuchāmchi :Yēesu. Kuchuwu bakeenke ānkōōwutē tōōrōōchoo. Kiitiroomiis :tōōrōōchoo kiyitē kisyēērōōk āyēēng' bokōōtuultēē keey lekem ānkōōsuuchi tōōliil kubēk.

¹⁴ Kimii :biiko alake chēē kiriibē tōōrōōchoo. Yu kakas kiyēē kiyeyakay, kulabat bokwoomchi biikaab saang'aa tukul. Kukwa :biiko bokukas kiyēē kayeyakay. ¹⁵⁻¹⁶ Bērē kuyit yēē kimii :Yēesu, /kēēmwoochi kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :chiichoo kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch ākoo kiyēē kyaam tōōrōōk. Yooto, kukas chiichoo kukaakukaramiit ānkēēbuur ng'wēny koolaakaat. Kiiywey :bichoo Yēesu, ¹⁷ ānkumwoochi kule, “Ng'eetee kōōrēēnyoo.”

¹⁸ Kumii :Yēesu kuloonyē mwēēng', kusoom :chiichoo /kikiisoobē kule, “Kany keebeete keey tukwaay.” ¹⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “Iwē kaa ānkuwēēmwoochi biikwook kiyēē kāākuyēwuung' :Yēyiin kubo kiisaynyii.” ²⁰ Kunyoo, kyaamtaatee :chiichoo yēēmoonoo bo Teekabooli kiyēē kiyēchi :Yēesu. Kiilat :biiko tukul ng'aleechaa.

*Sobē :chii nyoo ikoosēē keey Yēesu
(Mataayo 9:18-26; Luuka 8:40-56)*

21 Kiiyeeyee :Yēesu mwēenkēēt ākoo rubiikyii ākoy biitooonoo kikwoonē. Yu kayit, kukwa :biiko chēē chaang' ānkōōruruukyi keey. Kutākumii sakaramteetaab tōōliilēēt, 22 kuchō :kāāntōōyiintēēt ake nyēbo *kōōtaab saayeet nyēē /kikēēkuurēē Chāyirō. Yu kayit yēē kimii :Yēesu, kukutuny. 23 Yooto, kuriirchi Yēesu kule, “Ātinyē chēēbnyuu nyēē imnyoonē ankaakulalakay miisin. Chōō, baa, chēētiinyēē āwung'uung' nto anyuun kusob :lakwanyuu.” 24 Kucham :Yēesu ānkuwēēto keey.

Kirub :biiko chēē chaang' miisin kut kōōkiichootē keey. 25 Kimii yooto :koorkēēt ake nyēē kikiikumnyaan kēnyiiisyēk taman āk āyēēng' kusāyē :korotiik. 26 Kikiikōōbootyi tukuuk tukul chēē kiboonto cheebsaakitiis chēē chaang' āmāsobē. Kitāsē taay :bōōrto kumiyātiitu miisin. 27-28 Kikiikukas /kyoomtooy Yēesu. Yooto kumwoochi keey kule, “Yoo kāātiiny mbo sireenyii baateey, kāāsob.” Yu keesoot kuu nyooto, kuchō ām lēt ānkutiiny sireetaab Yēesu. 29 Kōōyyoong'iis :korotiik. Kukas ām bōōrnyii kule kāākusob.

30 Yu kēēnkēt :Yēesu ām tāmirmiryēēt kule kāākōōsoobiis :kāāmuukēywēēkyii, kuweech keey ankuteeb kule, “Ng'oo :nyēē kāākutiiny sireenyuu?” 31 Kumwoochi :rubiikyii kule, “-Mēēkāsē kule chaang' :biiko yoo imiitē ānkiitēēbē kule ng'oo :nyi kātiinying'?” 32 Kukasta :Yēesu kumāchē kōōnkēt chiichooto kātiinyē sireenyii. 33 Kuuyu kiinkēt :koorkoonoo kiyēē kaakuyeyakay ām bōōrnyii, kuchō nyēē

kaakubootan ānkukutunyēē taayeetaab Yēesu ānkumwoochi kiyēē kaakuyeyakay ām soboonnyii.
³⁴ Kumwoochi :Yēesu kule, “Chēē, 'kēēsob kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey! Mākoy tawokooyiimiing' :bōōroo subak. Iwēētē bāybooyyēēt.”

³⁵ Kutākumii :Yēesu kung'āloolē, kukwaanee :biiko alake kaab kāāntōōyiintonoo bo *kōōtaab saayeet ānkumwoochi kule, “Kaakume :lakwang'uung'. -Mateemakee kiy kāānēētiintēēt.”

³⁶ Kisiil yiiit Yēesu :ng'aleechaa. Yooto kulēēnchi kāāntōōyiintonoo, “-Mēēmuy, ikaaseenaa keey.”

³⁷ Mānāāwēēto :Yēesu biiko tukul nteenee kichāmchi baateey Bētērō, Yāākōbō āk Yoowaana nyoo ki ng'eetaabkaametiitaab Yāākōbō.

³⁸ Yu kayit kukas kāānchōōytaab biiko chēē kibirtooy keey, kuriirtōōs ānkwoomē mbuy.

³⁹ Kuwo kō ānkulē, “Kiy nee nyēē ōbirtoochinē keey? Ōnchōōchinē nee? So, ōbērē kaakume :leekweet? Ntēē mii kāruchi keey baateey.”

⁴⁰ Yu kamwa :Yēesu kuu nyooto, kuroorchi :biiko.

Kukwet :Yēesu biiko tukul kuba saang' ānkukuur sikiikaab leekweet ākoo rubiichoo ki sōmōk ankuba :tukul yēē kimii :leekweet. ⁴¹ Kunam

:Yēesu lakwanaa āwut ānkulē, “Ng'eet, baa ōō, chēē!” ⁴² Kung'eet bakeenke :chēēboo ānkuwēēsyt.

Kiboonto lakwanaa kēnyiisyēk taman āk āyēēng'. Kinam biich kuut. ⁴³ Kiikiimchi :Yēesu bichoo mabokwaamtaat ng'aleechaa ānkumwoochi sikiik

kubay leekweet.

6

*Kitay Yēesu :biikaab saang'nyii
(Mataayo 13:53-58)*

¹ Nto lētuunoo, kung'eetee :Yēesu yooto ākoo rubiikyii ankooyeey Nāāsārēēt wōloo kinērēē.

² Yu ki bēsyēētaab *Sabaato, kuwo *kōōtaab saayeet ānkōōnēētiis. Kiilat :biiko tukul chēē kiyēbchi yīit ng'aleechaa ānkulē, “Kinyoorta ānō :chiichi ng'aleechu? Ng'oomnān nee :nyēē /kikiikoochi chiichi? Kāāmuukēy nee :chēē boonto :inee sukuyēyē ng'al chēbo kwōng'uut? ³ Ntēē kiinkētē chiichi! Mā kāātoong'iintēēt wēēeroo bo Maaryaa? Mbo ng'eetaabkaamet oob :Yāākōbō, Yōōsē, Yuuta ākoo Simōōni? Mā mbo cheebkaamet chu kēēboontē keey ām yu?” Kunyoo, kitay :bichoo ng'aleekaab Yēesu. ⁴ Kumwoochi :Yēesu kule, “/ Kēēkoonyitē *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin, nteenee -/mākēēkoonyitēē saang'nyii āmākoonyitē :tilyōōnuutēkyii ākoo mbo biikaab kōōng'waa.”

⁵⁻⁶ Kiilat :Yēesu, kuuyu kitay :bichoo kōōyēnchi ng'aleekyii. Manaayey ng'al chēē tyaa chēbo kwōng'uut. Kitiinyēē biiko chēē ng'eri chēē kimnyoontōōs āwunnyēk ānkōōsoob. Yooto, kuwo soong'wēk alak wokōōnēētiis.

*Kiiyookto :Yēesu rubiikyii taman āk āyēēng'
(Mataayo 10:5-15; Luuka 9:1-6)*

⁷ Nto mii bēsyēēt ake, kukuur :Yēesu rubiichoo ki taman āk āyēēng' kumāchē kōōyookto kubeetaatee āyēēng' āyēēng', bokwaamtaat ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Kumanaaba, kumwoochi

:Yēesu kule, “Kāākōōnook kāāmuukēywēēk ōbēbēētē tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko.”
 8-9 Kumwoochi subak kule, “Kunam :chii kirōknyii. -Moonam āmnyoo, lool, beesyaa, sira nto mbo kwēyōōn. ¹⁰ Yoo kataachaak :chiito ake ām kanyii, ōbuur kayaata ākoy ōng'ēētyēē saang'aata. ¹¹ Nto yoo koobe saang'ta ake amataachaak :biiko ankutay kukas kiyēē ōmwooyē, olelekte tēertit ām kwēyōōnikwook kōōboorchi kule tākōōbuurto ng'ōōkisng'waa, nto yityo, ōbēēchi keey.”

¹² Kibokwoomchinoot :rubiichoo biiko kuweek-see miyootyēt. ¹³ Kiibēbēēto tāmirmirook chēē miyootēch chēē chaang', ankooyiilee mwaayta biiko chēē chaang' choo kimnyoontōōs ānkōōsoob.

*Kyaam mēt :Ērōōtē kule ki ng'oo :Yēesu
 (Mataayo 14:1-12; Luuka 9:7-9)*

¹⁴ King'alaalee :biiko chēē chaang' Yēesu kut kuyityi Bāytooyiintēēt *Ērōōtē :ng'aleechaa. Kimwooyē :biiko alake kule, “Kaakung'eetee :Bātisāniintēēt Yoowaana meet, suku inee :nyi mii kuyēyē ng'aleechu /kiilātē tukul.” ¹⁵ Kulē :alake, “Acha! Wōōrkooyoontēēt *Eliiya :nyi nyēē kāākōōyēēw.” Nto alak kumwooyē kule, “Wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :nyi nyēē kerkeey āk *wōōrkooyik choo kibo kēny.”

¹⁶ Yu kakas :Ērōōtē kuu nyooto, kumwooy kule, “Ākoo kookung'eetee :Yoowaana meet, chiichoo kyāāchwēntooy mētiti!” ¹⁷⁻¹⁸ Kimwooy :Ērōōtē kuu nyooto, kuuyu ki inee :nyi kibākāchē Yoowaana. Nto wōlēē kichōōnto :meetaab Yoowaana kimii

kule: Kiboonto :Ērōōtē ng'eetaabkaamet nyēē / kikeēkuurēē Filibō. Kitinyē :Filibō koorkeēt nyēē / kikeēkuurēē Erootyaa. Kung'eet :Ērōōtē koomut koorcoonoo kutākusobē :Filibō. Yu kakas :Yoowaana kiyēē kiyey :Ērōōtē, kutuukyī kule, “Makaraam kōōnti :chii koorkeētaab ng'eetaabkaamet, yoo tākusobē :nyiin.” Yu kāmwooy :Yoowaana kuu nyooto, kunam :Ērōōtē ankukerta kō. ¹⁹ Kiwēch :Erootyaa Yoowaana kut kumach mbo kule / keebakach nteenee kimēēmuuchāktōōs. ²⁰ Kiyywēyē :Ērōōtē Yoowaana, kuuyu ki chii :Yoowaana nyēbo man, ānki churtaat. Ānkoo kiyyiimē mēt Ērōōtē :ng'aleekaab Yoowaana, kitākuyēbchinē yīit kiyēē kimwooyē.

²¹ Nto mii bēsyēēt ake, kunyākyi Erootyaa :bārooyinto. Kiyey :Ērōōtē saakweet nyēē king'ērēkyinēē bēsyēēt nyēē / kikeēsichēē. Kikuur :Ērōōtē biikyī chēē wōōyēch. Kikuur mbo kāāntōōyikaab lukēētaab booryēēt ākoo biiko alak chēē kitookunootiin ām Kalilaaya.

²²⁻²³ Kichō :chēēbtaab Erootyaa ānkutuumēē yooto koong'ereech Ērōōtē āk tāyēēkyī. Kōōwoolchi keey :Ērōōtē kule, “Ātuwēnēēniing' kiy ake tukul nyēē imāchē kubo ng'erekweekyuu ām wōlēē kēētuumtē! Ānkoo yoo imāchē kereeryaanteetaab tukuuk tukul chēē āboontē, ākōōniing'!”

²⁴ Yu kakas :chēēboo kuu nyoo, kuwo wōlēē mii :kaamet ankuteebē kule, “Moomo, waamwaayte / kēētuwēnēēnoo nee?” Kukētyi :kaamet kule, “/ Kēēkōōning' mētitaab Bātisāniintēēt Yoowaana.”

25 Kooyeey :chēēbi areet akeenke wōlēē mii :Ērōōtē ānkumwooy kule, “Āmāchē ikōōnoo mētitaab Yoowaana /kēēyibunēē kibseesweet areet akeenke!” 26 Kuteryekta :mukuulēytaaĀb Ērōōtē. Nteenee kuuyu kikiikoowaal keey ām taayeetaab tāyēēkyii, kuchāmchiin. 27 Kōōyookto :Ērōōtē riibiintēenyii kuwo wōloo /kikeekerta Yoowaana wokuchwen kaatit ānkuyib mētīt. 28 Kuyibunēē :nyoo mētoo kibseesweet ānkōōkoochi chēēbi. Kunam :chēēboo ānkuyibchi kaamet.

29 Yu kakas :rubiikaab Yoowaana kule kaakume, bokumuy.

Kibay :Yēēsu biiko chēē kikēēyētēē kisyēērōōk muut

(Mataayo 14:13-21; Luuka 9:10-17; Yoowaana 6:1-13)

30 Yu kēēyēēw :lēbkēēyichoo ki taman āk āyēēng' choo kiyyooktooy :Yēēsu, kumwoochi inee kiyēē kibokuyey āk nyēē kiineet.

31 Yooto tukul kiiliichinē keey biiko chēē chaang' Yēēsu kut kimāmii :bārooyinto nyēē kyoomiisyēē āk rubiikyii. Kumwoochi rubiikyii kule, “Keebe wōlēē mālēēkitēē :chii, subōōmuuny kisich.”

32 Kung'ēētyo ankubeetee mwēēnkēēng'waa kutākyinē keey wōlēē kimālēēkitēē :chii.

33 Nto yu kakas :biiko kuwēētii :Yēēsu, kulabat koosaab sakaramteetaab tōōliilēēt kwoolāk taay. Kumii :bichoo kubēētii, kutuuytōōs ākoo biiko alak chēē kiminyē kiriinkōōsyēk choo kimurē :icheek. Kulumchinē :nkicheek baanaa.

³⁴ Nto yu kāwokuyit :Yēesu ākoo rubiikyii komosta nyi kimāchē bokōōmuunyēē, kurēkunēē mwēēng'. Bērē kukas :Yēesu bichoo kēēruuuch keey kumii kukānyiisyē, kuriiree, kuuyu kikerkeey kēēchiir chēē māboonto ākiin. Koonet bichooto ng'aleek chēē chaang'.

³⁵ Kumii kwiimēnē :kōōrēēt, kubēēchi Yēesu :rubiikyii, ānkumwoochi kule, “Nto yu kāākwiimēn, ānkēēmiitē suurkwēēn. ³⁶ Mwoochi bichu kuroot bokucheeng'aat kiyēē kaal sukwaam.”

³⁷ Kukētyi :Yēesu kule, “Ōkoochi :akweek kiyēē kaam.” Kuwēēkyi :rubiikyii kule, “Imwooyē kule bokyaal mukaatiinek chēē yēmē bichu tukul? Chaang' :beesaanik choo miisin!”

³⁸ Kuteebēē :Yēesu kule, “Ata mukaatiinek chēē ōboontē? Obe bookas.” Bērē bokukas :rubiichoo, kunyōōr mukaatiinek muut āk *burburiinēk āyēēng' baateey. ³⁹ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kumwoochi biiko kutetaatee keey lukōōsyēk ānkutēbēē ng'wēny yēbo saatyeet. ⁴⁰ Kutetaatee keey konom konom ām tētutētēk bokol. ⁴¹ Kunam

:Yēesu mukaatiinechaa ki muut ākoo burburiinēk āyēēng', kukas barak, ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto yityo, kubcheyaabchey mukaatiinechaa ānkōōkoochi rubiikyii kōōkoochinoot biiko. Kubcheyaabchey nkicheek burburiinēchoo āyēēng' ānkōōkoochi biiko. ⁴² Kyoomiis :biiko tukul kut kubiyoong'iis. ⁴³ Nto mii yoo, kōōruruuch

:rubiik kaatuukanik koonyiit kērēboonik taman āk āyēēng'. ⁴⁴ Biiko chēē kyaam āmiichu ku :murēnik kisyēērōōk muut.

*Kiwēesyētēē :Yēesu bēēko barak
(Mataayo 14:22-33; Yoowaana 6:15-21)*

⁴⁵ Yu keewaany :rubiik kōōruruuch kaatuukanik, kumwoochi :Yēesu kulaany mwēenkēēt koonto Beetsaayta, kutākōō-āmiisē :inee biiko. ⁴⁶ Yu kaakuba :biiko, kuwo :Yēesu lekem ankuwokusaay Yēyiin.

⁴⁷ Kutuuyiitu :kōōrēēt, kitākumii :mwēenkēēt baan, nteenee kimii :Yēesu nkit lekem. ⁴⁸ Kiwusē :yoomeet nyēē nyikiis kuchōōnēē taay. Kiinkētē :Yēesu kule kimii kāwuuyiityi rubiikyii kukwaany bēēko. Nto yu kāng'ēēyēn :kōōrēēt, kuwēesyētēē bēēko barak kutākyi keey rubiik. ⁴⁹ Kukaakuriik :Yēesu, kukas :rubiik. Yooto kulē, “Chii ēē, nto āyiin?” ⁵⁰ Kumuuyo :tukul. Yooto, bakeenke kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “-Mōomuuyē! Ōkāng'u! Nto yu anii nyoo.” ⁵¹ Kulaany :kinee mwēenkēēt. Yu kalaany, kuteeman :yoomeet. Kiilat :rubiik miisin, ⁵² kōōboor kule ānkoo kiki-ikukas :icheek bāyiisyoonoo bo biiko kisyēērōōk muut, manaakoomuuch kubēēr Yēesu, ng'ālyoo nyēē tookunoot kule kiwuuyēch :mētēwookwaa.

*Kiisoob :Yēesu biiko ām Keneesareet
(Mataayo 14:34-36)*

⁵³ Kumii :Yēesu ākoo rubiikyii mwēenkēēt, kutākyi keey Keneesareet. Yu kayit wōlooto, / kiiyoong'to mwēenkēēt / ankeerat simeenaata. ⁵⁴ Yu kārēkunēē mwēenkoonoo, kōōnkēt :biikaab kōōroonooto Yēesu areet akeenke. ⁵⁵ Kulabataatee kōōroonooto tukul kumwaaytaat kule kāākuchō :Yēesu. Yu kakas :biiko ng'aleechu, /keekalabaan

biiko choo kimnyoontōōs ām tiirboosyek
 kukwa wōlēē kimii :Yēesu. ⁵⁶ / Kikiimut
 choo kimnyoontōōs kukwa sōkōōniinēk ām
 soong'wēchoo āk kiriinkōōsyēchoo kiwēesyētēē
 :Yēesu. Kisaay :biiko Yēesu kutiiny :bichoo
 kimnyoontōōs *maaseek chēbo kotootookaab
 sireenyii sukusobcho. Kisob :chii ake tukul nyēē
 kitiiny maaseehaa.

7

*Tooytoochiintōōs :Mākuutēkaab Yēyiin ākoo kiru-
 utēkaab Farisaayek
 (Mataayo 15:1-9)*

¹ Nto mii bēsyēt ake, kōōruruukyi keey
 Yēesu *:Farisaayek alake ākoo kāānētik alak
 chēbo kiruutēk. Kikwoonēē :bichu Yēerusālēm
 bokukāsē kiyēē kiyēyē :Yēesu. ² Nyēē mā
 tyaa, kukas :bichoo rubiik alak chēbo Yēesu
 kwoomiisyēē āwunnyēk chēē /kimanaakiintasiim
 kuu yoo mwooyē :kiruutēkwaa. ³ Ām Farisaayek
 āk Yuutayek alak, kimāāmiisyē :chii ake tukul
 yoo mānāākōōtiliil āwunnyēk kuu yoo kimwooyē
 :booyikaab kēny. ⁴ Ki yoo kakwaanee :bichu
 kōōkwēt ake, kimāāmiisyē yoo mānāākōōtiliil
 keey. Kirubē kiruutēk alak chēē chaang' chēbo
 booyikaab kēny chēē /kiintāsiimē tērēkōōkwaa.

⁵ Kubōlchi :Farisaayeechaa ākoo kāānētichoo bo
 kiruutēk Yēesu kule, “Nto yu āmiisyē :rubiikuuk,
 āmēēbērē itiliilē āwunnyēk kuu yoo mwooyē :kiru-
 utēk?” ⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Kibēēr *:Isaaya

yoo king'äloolē kurubta keey akweek choo öyēyē
keey kule öchurtootiin ām yoo siraat kule:

'Koonyitēēnoo :bichoo kuutuw,
āmāboontēēnoo moo.

⁷ Ānkoo kasaaya, -māākāsinē,
kuuyu chōōnēē :kāānēētiisyēēng'waa wōlēē mii
:biich buch.'†"

⁸ Kutas taay :Yēesu kumwoochi kule,
"Ākoo karaam akweek sōō, yu kyoobakaakte
mākuutēkaab Yēyiin ānkōōriib kiruutēkaab biiko?

⁹ Ōboontē ng'oomnātēēt ake nyēē ösātyinē
Mākuutēkaab Yēyiin komos soorub kiruutēkwook.

¹⁰ Kimwooy :siruutēkaab Muusa kule, 'Iywey
kōōn āk koomēt.'† Kumwooy subak kule, 'Chii
nyoo chubē kwaan nto kaamet, kunyoolchinē
:meet.'† ¹¹ Nto akweek ömwooyē kule, 'Karaam
yoo kēēkoochi :chii Yēyiin kiinyii kubo kōrösēek
ām *Kōōtaab Yēyiin, kusiir yoo kātāyēētyēēchinēē
kiyooto kwaan nto kaamet.' ¹² Kiy :nyoo nyēē
kyooyeetee chiichoo kuyēētyēēchi kwaan nto
kaamet. ¹³ Kēēlto ake :nyi nyēē kyōōtub kiyēē
kimwooyē :Yēyiin ankookeeree kiruutēkwook
ānkōōtāsē öyēyē ng'aleek alak chēē chaang' chēē
wuu chooto."

*Tukun nee chēē yēyē chiito kumātililiit ām taayee-
taab Yēyiin?*

(Mataayo 15:10-20)

¹⁴ Nto mii yoo, kukuur :Yēesu biiko chēē chaang'
ānkumwoochi kule, "Öyēbchi yiit ānkōōsōōtyēēchi
kiyēē āmwooyē: ¹⁵ Māyēyē chii :tukuuk choo iwutē

† **7:7** Isa. 29:13 † **7:10** Chuy. 20:12; Kiruu. 5:16 † **7:10** Chuy.
21:17; Laawi. 20:9

moo kumātililiit, nteenee yēyē :choo kwoonēe moo.”*

¹⁷ Yooto kubakaakta :Yēesu bichoo ankubeeta keey rubiikyii kayta nyēē kitēbunēē. Yu kayit wōlooto, kuteebee :rubiikyii Yēesu kōōboorchi kiyēē kāmwoochinē biiko. ¹⁸ Kuwālchi :Yēesu kule, “Ākoo manookas :nkakweek kiyēē kāmwooyē! -Mōōnkētē :akweek kule kiyēē kēēwut mooyēētaab chiito kuchōōnēē saang’, āmāyēyē chii kumātililiit? ¹⁹ Āmiik choo āmē :chiito mēēbērē iwutē mētinyii, nteenee iwutē mooyēēnyii nyēē makuwasta tukuuchooto kuba saang’.” (Kumwooyē :Yēesu kuu nyooto, kiibooru kule tiliilēch :āmiik tukul.)

²⁰ Kumwooy subak kule, “Tukuuk chēē kwoonēē āriinyii :chēē yēyē kumātililiit. ²¹ Kwoonēē :kāāsōōtēywēēk chēē miyootēch mētitaab chiito. Yēyē chiito kumarta, kuchōōrso, kurumiis, ²² kumooroong’nan, kusikorakay, kōōbērbēeriis, kuyēk kimuchasyaa, kuyey tuuyintaab moo, kuyeyaataat seemseemnyeet, kukāsē keey āk ng’al alak tukul chēbo bēērbēēryo. ²³ Kunyoo, yēyuutēchu miyootēch tukul chēē yēyē chiito kumātililiit ām taayeetaab Yēyiin.”

Kiyēētyēēchi :Yēesu cheebyoosya nyēē kimā Chee-byuutayaa

(Mataayo 15:21-28)

²⁴ Nto mii yoo, kung’eetee :Yēesu Kalilaaya ānkuwo ākoy saang’taab Tiirō ām kōōrēētaab Fōyinikē ānkōōwut kōōto ake. Kimāchē kule

* **7:15** Tāsyinē :siruutēk alake kērēywoontooni 16: Yoo yēbē yiiit :chii, kukas. **7:15** Yēyuut. 10:15; 1Tēm. 4:4; Tiitō 1:15 **7:22** Kala. 5:19-21

nto -mēēnkēt :chii ake tukul kule kāākuchō :inee. Nteenee kimēēmuuchē kut kuwuny keey. ²⁵⁻²⁶ Kimii :cheebyoosyeet ake nyēē kibo kōōroonoto bo Fōyinikē nyēē kimā Cheebyuutayaa. Kiboonto :cheebyoosyaani chēēbnyii nyēē kiiyiimē *:tāmirmiryēēt nyēē miyaat. Yu kēēnkēt :cheebyoosyaanaa kule kāākuchō :Yēēsu, kuwo ānkukutunyēē taayeenyii ānkusoom wokōōbēbēēto tāmirmiryēēt nyēē miyaat kung'eetee chēēbnyii. ²⁷ Kukētyi :Yēēsu kule, “Kany kwoomiis :lōkōkyuu kurook. Makaraam / kiinēm āmnyoontēētaab lēēkōōk / ānkēēmētyi ng'ōōkin.” ²⁸ Kulē :cheebyoosyeet, “Wuu nyooto oō, Mokoryoontēēt. Ntēē imuuchē mbo :ng'ōōkiik kukwey āmiik choo isuuytooy, yoo mii kwoomiisyē :lēēkōōk.” ²⁹ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey, kāāyēwuung' kuu wōloo 'kēēmāktooy. Kunyi, wēēchi keey, wēēnyōōru chēēng'uung' kukaakung'eetee :tāmirmiryoonoo miyaat.” ³⁰ Kuwo :cheebyoosyaanaa kaa. Kiwokunyōōr lakwanyii kukaakukaramiit ānkimii kāru ām kitiintiriit.

Kiisob :Yēēsu chiito ake nyēē kimiing'aat ankubalyaat

³¹ Yu kang'eetee :Yēēsu saang'taab Tiirō, kumur *kiriinkēētaab Sitōōn ānkuwo ākoy Yēēmēētaab Teekabooli koong'asiis yēbo Tōōliilēētaab Kalilaaya. ³² Yu kāwokuyit wōlooto, kōōmutyi :biiko cheemiinyaanteet ake nyēē kibalyaat. Kisoom :bichoo Yēēsu kutiiny chiichoo sukuob. ³³ Kunam :Yēēsu cheemiinyaantaanaa ankootabaanee wōlēē kimii :biiko. Nto yityo, kōōwutēē mooriik

yiitiikaab chiichoo ānkung'utyi moorineenyii ānkutiinyēē ng'elyebtaab chiichoo. ³⁴ Kukas barak ānkulēēnchi chiichoo, “Iyaatakse ankiityaakse!” ³⁵ Yu kāmwooy kuu nyooto, kuyootākiis :yiitiik, kootyaak :ng'elyebta koochuurta ng'aleek.

³⁶⁻³⁷ Ānkoo kiikiimchi :Yēēsu biiko kule mamwaaytaat ng'aleechaa, kiilat :bichoo miisin ankwaamtaat kiyēē kikas. Kimwooyē kule, “Nto yu kaakuyey :Yēēsu kiy ake tukul kukaramiit. Yēyē biiko choo miinkyootiin kukas ng'aleek ākoo choo bālyootēch kung'alaal nyēē karaam.”

8

Kibay :Yēēsu biiko chēē kikēēytēē kisyēērōōk ang'wan

(Mataayo 15:32-39)

¹ Kimii :bēsyeēt ake subak yēē kiiruruukyi keyy :biiko chēē chaang' Yēēsu. Yu kaakoowaany :Yēēsu kwoomchi bichoo lōkōōywēk, kukuur rubiikyii ānkulēēnchi, ² “Ntēē kaariiree bichu. Kōōkiibuurtē keyy bēsyoōsyēk sōmōk, āmāmii :kiyēē āmē. ³ Kwoonēē :bichu alake lōōyin. Yoo kāmwoochi kuba āmēebērē kāāchēēnkyi kiyēē kaam, ākoy kōōmiistoot alak :kēmēwuut ām kēēltaab too.” ⁴ Kumwooy :rubiikyii kule, “Ara nyōōrchinē ānō :chii mukaatiin ām suurkwēēnooni chēē / kakeebayee bichu tēē chu?” ⁵ Kuteebee :Yēēsu rubiichoo kule, “Ōboontē mukaatiinek ata?” Kulē :rubiik, “Tisab.”

⁶ Kumwoochi :Yēesu biiko kōōbuur ng'wēny. Kunam mukaatiinechaa tisab, kubirchi Yēyiin kōōnkōy ankubcheyaabchey ānkōōkoochi rubiikyii kōōkoochinoot biiko. ⁷ Kiboonto *burburiinēk chēē ng'ēri. Kunam :Yēesu burburiinēchoo, kubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkōōkoochi rubiikyii kubcheytaat.

⁸⁻⁹ Kyoomiis :biiko chēē kiyitē wōloo bo kisyēērōōk ang'wan kut kubiyoong'iis. Yu / kāākyoomiis kubēk, kōōruruuch :rubiik kaatuukanik koonyiit kērēboonik tisab. Lētuunoo, kumwoochi :Yēesu biiko kubēēchi keey ¹⁰ ankulaany :inee mwēēng' ākoo rubiikyii kutākyi keey saang'taab Talmanuuta.

*Kitay :Farisaayeeek kōōyēnchi Yēesu
(Mataayo 16:1-4; Luuka 12:54-56; 11:29)*

¹¹ Nto miitē bēsyēēt ake, kukwoonchi Yēesu *:Farisaayeeek alake chēē kimāchē kukwiil ānkumwoochi kuyēchi kiy nyēbo kwōng'uut nyēē kēēboorchinēē kule boonto :inee kāāmuukēywēēk chēē kwoonēē kibkōōnkōy. Kimiitē yooto kutyēmē.

¹² King'woonchi Yēesu, ānkulē, “Lēyyē! Ām nee yu māchē :biiko alake kiy nyēbo kwōng'uut? ! Kāāmwoowook, māmii :kiy nyēē +/mākiiboorchi biiko chēē wuu chooto.” ¹³ Kubakaakta :Yēesu bichoo ankooyeey wōlēē kimii :mwēēnkēēt kumāchē kuba ākoo rubiikyii komosta ake.

*Ōriibēē keey kiyēē bāyēēnook :Farisaayeeek āk
Ērōōtē
(Mataayo 16:5-12)*

14 Kikiwuutyēē :rubiik kunam mukaatiinek ām wōloo kikwoonēē nteenee ki mukaatiit akeenke baateey nyēē kimii mwēēng'. 15 Yooto kōōkāloonchi :Yēesu rubiikyii kule, “Ōriibēē keey kiyēē bāyēēnook *:Farisaayeeek āk *Ērōōtē.” 16 Kiisōōtē :rubiichoo kule king'āloolēē :Yēesu mukaatiinek. Kuteebee keey kule, “Kamwaaytee nee :Yēesu ng'aleechaa? Kuuyu -mākēēboontē mukaatiinek?” 17 Kiinkēt :Yēesu kiyēē kimwooyē :rubiik. Yooto kuteebee kule, “Ām nee yu ōmwooyē kule -mōōboontē mukaatiinek? So, mānōōsēwu kura? Ākoo tākuwuuyēch :mētēwookwook. 18 Bo nee :koonyek chu ōboontē? Ānku bo nee :yiitiik? 19 Kyōōwuutyēē mbo yoo kyāābāyēē mukaatiinechaa muut biiko kisyēērōōk muut? Kiinyiit :kaatuukanik kērēboonik ata?” Kulē :rubiik, “Taman āk āyēēng'.” 20 Kuteebee :Yēesu subak kule, “Nto yoo kwāābāyēē mukaatiinechaa tisab biiko kisyēērōōk ang'wan, konyiy :kaatuukanik kērēboonik ata?” Kulē :rubiik, “Tisab.” 21 Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “-Mōōkāsēē mbo chooto?”

Kiyey :Yēesu kukasta :chii nyēē kikoraat

22 Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii Beet-saayta. Yooto, kōōmutyi :biiko alake cheebko-raatyaanteet ake. Kisoom :bichoo Yēesu kuti-iny chiichoo sukusob. 23 Kunam :Yēesu āwutaab cheebkoraatyaantaanaa ānkukwēryoot ākoy wōlēē kimālēēkitēē :chii. King'utyi koonyekaab chi-ichoo ankutabtab. Yu kēēnēm āwunnyēk, ku-

teebee kule, “Ikāsē kiy?” ²⁴ Kukasta :chiichoo ānkulē, “Ākāsē biiko, nteenee wuu keet chēē bēesyētē.” ²⁵ Kutabtab subak koonyekaab chiichoo. Yotoo, kukās :koonyekaab chiichoo nyēē karaam. ²⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Iwē kaa, nteenee -maweemwaaytaate kiyēē kāāyēwuung’.”

King’oonkyi :Yēyiin Bētērō kōōnkēt wōlēē kiwuu :Yēesu

(Mataayo 16:13-20; Luuka 9:18-21)

²⁷ Nto mii yoo, kuwēeto keey :Yēesu rubiikyii soong’wēk chēē kilēēkitēē *kiriinkēētaab Kayisareeya Filiibi. Kumii kēeltaab too, kuteebee rubiikyii kule, “Mwooyē :biiko kule anii ng’oo?” ²⁸ Kukētyi :rubiik kule, “Mwooyē :biiko alake kule inyiing’ Bātisāniintēēt Yoowaana, kubērē :alake *Eliiya, nto alak kumwooyē kule akeenke ām *wōōrkooyikaab Yēyiin.” ²⁹ Yotoo kuteebee :Yēesu icheek kule, “Nto akweek ōbērē anii ng’oo?” Kulē :Bētērō, “Inyiing’ *Kāārārōokiintēēt nyoo kikēēkānyē kuchōōnēē Kaab Yēyiin.” ³⁰ Kulē :Yēesu, “Wuu nyotoo! Nteenee masimomwaaytaate.”

King’alaalee :Yēesu meenyii ākoo bēsyēēt nyēē makung’eetee meet

(Mataayo 16:21-23; Luuka 9:22)

³¹ Nto mii yoo, kutoow :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Ākoy kubuntēē *:Wēritaab Chii nyāliluutēk chēē chaang’. Makutay :booyik, mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk. +/Makeebakach nto miitē bēsyēētaab

sōmōk /kiing'eetee meet.” ³² Kimwooy :Yēesu ng'aleechaa kutook. Yu kakas :Bētērō kuu nyoo, kuwēeto Yēesu komos ankootaayee ng'aleechaata kāmwooyē. ³³ Nteenee kōōtuukyi :Yēesu Bētērō batay ānkōōburyoong'to Bētērō kule, “Sateenaa keey, Syeetaani! Bo :kāāsōōtēywēekuuk biich buch nyēē -mēēnkētē wōlēē māktooy :Yēyiin.”

*Wuuyinto nyēē buntēē :rubiintēētaab Yēesu
(Mataayo 16:24-28; Luuka 9:23-27)*

³⁴ Kukuur :Yēesu biiko choo kiboontootē keey rubiikyii ānkumwoochi kule, “Chii ake tukul nyoo mächē kurub ng'aleekyuu, manyokoriit meet* ankusaanee keey kiyēē mächē :mooyēenyii. Yoo kaakucham kuyey kuu nyooto, kuruba. ³⁵ Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonnyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēekooyto soboonnyii ām kōōrooni kubo anii ākoo kāānēētēywēekyuu, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo. ³⁶ Kāroomnyo nee :nyēē nyōōru :chii yoo kēētukuulchi keey tukuukaab kōōrooni ānkōōboot soboonnyii bo kibchuulyo? ³⁷ Nto kiy nee :nyēē imuuchē :chii kuwalee soboonooto? ³⁸ Chii ake tukul nyoo kataya āk ng'aleekyuu ām kōōroonēēb kibng'ōōkisiisyēchu, +maatay :nkanii, *Wēritaab Chii, bēsyoonoo āchōōntooy keey malayikaanik ām lēbkēēyyēētaab Baaba.”

8:31 Mat. 12:40; Määrkō 9:30-32; 10:32-34 * **8:34** Yoo /kākēewēekyiin ng'alyoo āk ng'alyoo kumwooyē kule 'ankunam murtooywoontēenyii'. Ām bēsyōōsyēchooto, ki yoo kanamaat :chiito murtooywoontēēt kōōbooru kule miitē /bokēēbākāchē. **8:34** Mat. 10:38; 1Bēt. 2:21 **8:35** Mat. 10:39; Yoowa. 12:25 **8:38** Mat. 10:33

9

¹ Kimwoochi :Yēesu subak kule, “!Kāāmwoowook, kumānāābēk :biiko alake chēē mii yu, makukas bāytooyiisyēētaab Yēyiin nyēē chōōntooy kāāmuukēywēēk.”

*Kiweek :eertaab Yēesu
(Mataayo 17:1-8; Luuka 9:28-36)*

² Yu kakeeyta :bēsyōōsyēk lo, kuwēeto keey :Yēesu Bētērō, Yāākōbō ākoo Yoowaana tulwēēt ake nyēē ki suurkwēēnnyoo. Kumii wōlooto kukas :rubiik kukaakuweek :eertaab Yēesu.

³ Kiweek :nkicheek sirookyii kuleelakiitu kut kōōlēkēchēēchtōōs. Ki leelach lēēlinto ake nyēē -mēēmuuchē :chii bēsyēēt ake kōōlēēliit sira nyēē lēēl kuu nyooto! ⁴ Kukas :rubiik *Eliiya ākoo *Muusa kung'ālōolē ākoo Yēesu. ⁵ Yooto, kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, karaam kule nee kēēmiitē yu. Kany keeyeyte kēryōōsyēk sōmōk, nyeeng'uung', nyēbo Muusa ākoo nyēbo Eliiya.” ⁶ Kimēēnkēt :Bētērō kiyēē kimwooyē. Kiiywēyiis :rubiichoo miisin ām kiyēē kiyeyakay.

⁷ Nyēē mā tyaa, kōōyuung' :boolteet, ankoolaambuuch icheek tukul choo kimii yooto. Kumwooy :Yēyiin ām booltaanaa āriit kule, “Lakwanyuu :nyi nyēē āchāmē. Kunyoo, ōkāsyi kiyēē mwooyē.”

⁸ Kukasta :rubiichoo nto bērē kulē, kumākāsē chii, nteenee ki Yēesu nkit.

⁹ Yu kimii kurēkunēē lekem, kōōkiimchi :Yēesu rubiichoo kule, “-Mōōmwoochi chii ake tukul kiyēē kookas ākoy bēsyēēt nyēē kaakung'eetee *:Wēritaab Chii meet.” ¹⁰ Kisiista :rubiichoo

ng'aleechaa ankuteebē keey kule, “Ibooru nee :ng'ālyoontooni bo ng'eteetaab meet?”

*Kiineet :Yēesu wōlēē kiwuu :chōnēētaab Eliiya
(Mataayo 17:10-13)*

¹¹ Nto mii yoo, kuteebē :rubiichoo Yēesu kule, “Ntēē mwooyē :kānēētikaab kiruutēk kule māchāktōōs kōōntōōw :Eliiya ām Kāārārōokiintēēt?”
¹²⁻¹³ Kukētyi :Yēesu kule, “Man, sinee intōōwu :Eliiya sukukaramiit :kiy ake tukul. Kāāmwoowook, kisimkuchō :Eliiya / ānkiikēēyēchi kiy ake tukul nyēē kimāchē :biich kuu wōloo mwooytooy :siruutēk. Yoo ākoo kiikukaramiit :kiy ake tukul, ām nee / sikeesir ām kitaabuutaab Yēyiin kule makunyalilee :Wēritaab Chii tukuuk chēē chaang' ānku +/mākiintosuur?”

*Imuuchāktōōs :kiy ake tukul ām chii nyoo ikoosēē
keey Yēyiin*

(Mataayo 17:14-21; Luuka 9:37-43a)

¹⁴ Yu kārēkunēē :Yēesu lekem ākoo rubiichoo ki sōmōk, kunyōōr rubiik choo kibākooktooy kukēēruruukyi keey :biiko chēē chaang'. Kimii :nkicheek kānēētikaab kiruutēk alake kukwiilē keey ākoo rubiichoo.
¹⁵ Yu kakas :biiko Yēesu, kung'ērēkyi ankutorooch bokoosubaay.
¹⁶ Kuteeb :Yēesu kule, “Ōmiitē ōkwiilēē keey nee?”
¹⁷ Kumwooy :chiito ake ām kwēēnuutaab bichoo kule, “Kānēētiintēēt, kātāāmutu lakwanyuu nyēē boonto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat nyēē kiikuyey kuratakay :ng'elyebta.
¹⁸ Yoo kātēryēkyi :tāmirmiryoonoo leekweet, kōōryookyinē ng'wēny

kukabus, nyiyē keelek, ankukwiilakay :bōorto tukul. Kāāmwoochi rubiikuuk kōōbēbēēto tāmirmiryooni miyaat, nteenee maneemuuch.”

¹⁹ Kumwooy :Yēesu kule, “Wuu nee :mētēwookwook ēē! Manookaaseenaa keey! Sāābuurtook ākoy āyu? Nto +māāmuytoohook ākoy āyu? Omutwaa wēeroo.” ²⁰ /Kiimutyi. Yu kakas :tāmirmiryoonoo Yēesu, kōōsimsiim wēeroo ānkōōryookyi ng’wēny. Koomilmiil kut kukabus. ²¹ Kuteebee :Yēesu kwaaniitaab wēeroo kule, “Kung’eetee āyu :yēē kiwuu nyiitēnyi :wēeri?” Kulē :kwaan, “Kung’eetee leekwaanti. ²² Kiikusyeem :tāmirmiryoonoo ām bēsyōōsyēk chēē chaang’ kule kubakach wēeri. Kiwunukyinē mā, nto kutōōrchinē bēēko. Wuusyō! Iriireeneech, ānkiisār wēēch ēē, wē, yoo ‘imuuchē!’”

²³ Kumwoochi :Yēesu kule, “Keemwaayte ānō kule yoo āmuuchē? Imuuchāktōōs :kiy ake tukul ām chii nyoo ikoosēē keey Yēyiin.” ²⁴ Kuriiree keey :kwaaniitaab wēeroo kule, “Ākoosēē keey sinee :anii Yēyiin, nteenee akuskus ām kaakaaseet. Ititiirōo saakaasee keey Yēyiin miisin.”

²⁵ Yu kakas :Yēesu biiko kālābāt ānkōōruruukyiy keey yooto, kōōbēbēēto tāmirmiryoonoo miyaat nyēē kiyey wēeri kumiiny ankuratakay :ng’elyeb kule, “Chuwunee wēeri āmāwēēkētyi keey subak.”

²⁶ Kōōnchō :tāmirmiryoonoo ānkōōsimsiim wēeroo ankuchuyta! Kulyelta :wēeroo wuu nyēē kame. Kulē :biiko, “Kaakume!” ²⁷ Kunam :Yēesu āwutaab wēerooto ankoong’eet kōōyyo. Kukaramiit :wēeroo.

²⁸ Yu kiboonto keey :Yēesu rubiikyiy ām kō, kuteebee :rubiik Yēesu kule, “Ām

nee yu kāmākiimuuchē :acheek kiibēbēētē tāmirmiryoonoo?” ²⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “Mēemuuchāktōōs :tāmirmiryēēt nyēē wuu nyoo yoo manoosaay āmānōōkir āmiisyēēt.”*

King'alaalee :Yēesu subak meenyii āk ng'eeteetaab meet

(Mataayo 17:22-23; Luuka 9:43b-45)

³⁰⁻³¹ King'eetee :Yēesu yooto ākoo rubiikyii ānkubēēchi keey. Kibeesyetaatee Yēmēētaab Kalilaaya nto kuuyu kimii kōōnēētootē rubiikyii, manaamach kule kōōnkēt :chii ake tukul wōlēē kimii :icheek. Kimwoochi rubiichoo kule, “+/Mākiyokoochi *Wēritaab Chii biiko. +/ Makeebakach, nto mii bēsyēētaab sōmōk, +/ makiing'eetee meet.” ³² Kimēēnkēt :rubiik kiyēē kimwooyē :Yēesu nteenee kiiywey kuteebee.

Ng'oo :nyēē wōō?

(Mataayo 18:1-5; Luuka 9:46-48)

³³ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii Kaabernaam. Kumii kō, kuteebee :Yēesu rubiikyii kule, “Kiy nee nyi kōōkwiiloonunēē keey ām kēeltaab too?” ³⁴ Mānāāwāl kiy :rubiik, kuuyu kimii kukwiilēē keey kule ng'oo :nyēē wōō. ³⁵ Kōōbuurto :Yēesu rubiikyii ānkumwoochi kule, “Nyoo māchē kōōntōōchi alak, kuyib keey ng'wēny, ānkuchāmē kuyēētyēēchinē chuut.” ³⁶ Yooto, kukuur :Yēesu leekweet ake ānkōōyyoong'tēē taayeetaab rubiik ānkōōmuuryēē lakwanaa āwunyii ānkulē, ³⁷ “Chii ake tukul nyēē toochē chii nyēē wuu lakwani ām

* **9:29** Māmiitē :ng'aleek 'āmānōōkir āmiisyēēt' ām siruutēk alak.

9:32 Määrkō 8:31 **9:34** Luuka 22:24 **9:35** Määrkō 10:43-44

kaayneenyuu, kaakutaacha, nto nyoo kataacha, kaakutaach Yēyiin nyoo kiiyookwoo.”

Nyoo mākwilēech ku nyēenyoo
(Luuka 9:49-50)

³⁸ Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kumwoochi :Yoowaana kule, “Kāānēētintēēt, kikeekas chiito ake nyēē kiibēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch kuyēyiisyēē kaayneeng'uung'. Kikeeyeetee, kuuyu kimā rubiintēēng'uung' ake.”

³⁹ Kumwooy :Yēesu kule, “-Mooyeetee. Yoo mii :chiito nyēē yēyē ng'aleek chēē /kiilātē ām kaayneenyuu, mēēbērē makung'alaaleenaa nyēē miyaat. ⁴⁰ Nyoo mākwilēech ku nyēenyoo.

⁴¹ !Kāāmwoowook kule, chii nyoo kāyēētyēēchook bēēko chēē kooyee, kuuyu ōyēku cheechuu, ku ākoy /kēētuwēn.

Ōriibēē keey kentaayeet
(Mataayo 18:6-9; Luuka 17:1-2)

⁴² Chiito nyoo kaken chii nyēē takung'arng'ar ām choo iyēnwoo kutaya, kumisiyinē nyoo /kēērātyi kaat rwaa nyēē / kēēng'ooysēē / ānkēētōrchi araaray kuling'ta.

⁴³ Yoo kēēsākyiing' :āwung'uung' itayaa, itilte, kuuyu kaykay inyōōru *soboontaab kibchuulyo iboontē āwut akeenke kusiir iboontē āwunnyēk tukwaay / ānkēētōrchiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo.†

9:37 Mat. 10:40; Luuka 10:16; Yoowa. 13:20 **9:40** Mat. 12:30; Luuka 11:23 † **9:43** Tāsyinē :siruutēk alake kērēywoontēētaab 44: Mābēku :mōkiik, āmāmisē :ma kēnyis. **9:43** Mat. 5:30

45 Yoo kēēsākyyiing' :kereenkeeng'uung' itayaa, itilte, kuuyu kaykay ing'waalee kereenkeet akeenke ānkiinyōōru soboontaab kibchuulyo kusiir iboontē kērēenkōōk tukwaay /ānkēētōōrchiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo.‡

47 Nto yoo kēēsākyyiing' :koong'uung' itayaa, ilōōtu. Kaykay iwē Kaab Yēyiin iyēku kimekoong'nyaa, kusiir iboontē koonyek tukwaay ānku /bokēētōōrchiing' 48 wōlēē 'Mābēku :mōkiik, āmāmisē :ma kēnyiiis.†

49 Chii nyoo rubiintēnyuu mākubuntēē ng'wooninto sukutililiit.

50 Karaam yoo 'kēēnēmchi keey yiisyēētaab Yēyiin. Nto yoo 'keechuchuyee keey yiisyoonoo, +'meeyey kule nee sitēyēyēchi Yēyiin yiisyēēt. Kunyoo, ōnēmchinē keey yiisyēētaab Yēyiin ānkōōchoomtōōsii.”

10

*Kiineet :Yēēsu kule miyaat :bareetaab kooyēēy
(Mataayo 19:1-12; Luuka 16:18)*

1 Nto mii yoo, kung'eetee :Yēēsu yooto, kwaay āynēētaab Yoortaan ānkutākyi keey Yēēmēētaab Yuuteeya. Kiiruruukyinootē keey :biiko chēē chaang' kutēē yooto tukul. Kooneet :Yēēsu biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuu yoo kwēēnēētē kwaak.

2 Yooto, kukwoonchi *:Farisaayeeek alake chēē kimāchē kutyem, ankuteebēē kule, “/Kēēchāmē ām

‡ 9:45 Tāsyinē :siruutēk alake kērēywoontooni 46: Mābēku :mōkiik, āmāmisē :ma kēnyiiis. 9:47 Mat. 5:29 † 9:48 Isa. 66:24 9:49 Laawi. 2:13; Ēsēk. 43:24 9:50 Mat. 5:13; Luuka 14:34, 35; 1Kōōr. 7:15; Kolos. 3:15; 1Tēēs. 5:13

kiruutēkyoo kukwet :chii koorkēēnyii?" ³ Kukētyi :Yēesu ām tēebuutyēēt kule, "Kimwoochi nee *:Muusa mbo kuukoong'?" ⁴ Kumwooy :bichoo kule, "Kichāmchi :Muusa saanteet kusirchi barweet nyēē bārēē kooyēēyto." ⁵ Kumwoochi :Yēesu Farisaayeechaa kule, "Kichām :Muusa barwaanaa, kuuyu wuuyēch :mukuulēywēkaab biiko. ⁶ Yu kitoowu :Yēyiin kuyēyē kōōrēēt, 'Kiyey murēn āk koorko.'† ⁷ 'Kunyoo, kiyooto nyēē yēyē murēn kung'eetee kōōtaab kwaan āk kaamet ankoomut koorkēēnyii ⁸ ānkunoomnyo :tukwaay kuyēk kiy akeenke.'† Mēēbērē tāku biich āyēēng', nteenee kāākuyēk kiy akeenke. ⁹ Kunyi, mēēbēēsyo :chii kiyēē kiikōōnoomcho :Yēyiin."

¹⁰ Kumii kō, kuteebēe :rubiik Yēesu kōōboorchi ng'ālyoontoonoo. ¹¹ Kumwoochi kule, "Chii nyoo kakwet koorkēēnyii ankoomut ake, kāākuchoolwookēnchi koorkoonoo kākwētē. ¹² Nto nkinee koorkēēt nyoo katay saanteenyii ankoomut keey ākoo chiito ake, kāākuchoolwookēnchi saantaanaa kātāyē."

*Biiko chēē iwutē bāytooyiisyēētaab Yēyiin
(Mataayo 19:13-15; Luuka 18:15-17)*

¹³ Kimii :biiko alake chēē kiimutyi Yēesu lēēkōōk sukutiinyēē āwunnyēk kōōbēruur, nteenee kiiburyoong'to :rubiik bichoo.

¹⁴ Yu kakas :Yēesu kiyēē kiyey :rubiik kukōrōmchi kule, "Ōbāroochi lōkōchoo minkēēch kukwa wōlēē āmiitē! -Mooraany kuuyu biiko chēē wuu chuutēchu :chēē iwutē bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ¹⁵ !

Kāāmwoowook, chii nyoo -mēekoosēē keey Yēyiin kuu wōloo yēytooy :lōkōchoo, -mēēwutē :nyoo Kaab Yēyiin.” ¹⁶ Kutorooch :Yēesu lōkōchoo ānkutiiny āwunnyēk ankusaay Yēyiin kōōberuur.

Wuuy kōōwut Kaab Yēyiin :chii nyēē boonto bāytit (Mataayo 19:16-26; Luuka 18:18-27)

¹⁷ Yu katas taay :Yēesu ākoo baannyii, kulābāt :chiito ake ānkukutunyēē taayeenyii ānkulē, “Kāānēētiintēēt! Ikaraam :inyiing’. +Maayey nee sāānyōōru *soboontaab kibchuulyo?” ¹⁸ Kukētyi :Yēesu kule, “Ām nee siikuuroo kule āwuu karaam? Yēyiin nkit :nyēē karaam. ¹⁹ Ābērē 'inkētē kiruutēkaab Yēyiin choo kimwooyē *:Muusa kuu: ‘-Meebakach chii, -meemarte, -mēēchōōrsē, -mēērātyi chii ng'wiiynan, -mēēlātu chii, iywey kōōn āk koomēt.’” ²⁰ Kumwooy :chiichoo kule, “Kāānēētiintēēt, kyāākir ng'aleechaa kung'eetee āmining’.” ²¹ Kōōrōōtoot :Yēesu chiichoo. Kung'ērēkyi ānkumwoochi kule, “Botuung’ :kiito akeenke. Wee-alte kiy ake tukul nyēē iboontē, 'ānkisārūnēē bānoonik. Yoo 'keeyey kuu nyooto, irubwaa. +Mēēnyōōru bāytit nyēbo man ām Kaab Yēyiin.” ²² Kuteryekta :mukuulēynyii ankusimikta nyēē kāng'woonchi, kuuyu kiboonto bāytit nyēē wōō.

²³ Kōōrōōtoot :Yēesu rubiikyii ānkumwooy kule, “Wuuy sōō nyēē tyaa kucham :biich chēē moko-rēēn bāytooyiisyēētaab Yēyiin.” ²⁴ Kiilat :rubiik ng'aleechaa. Kiikiimchi :Yēesu subak kule, “Bi-ikyuu, wuuy sōō kule nee kōōwut :chii nyēē wuu

10:15 Mat. 18:3 † **10:19** Chuytaayeeet 20:12-16; Kiruutēk 5:16-20

10:21 Mat. 6:20; Luuka 12:33 **10:22** Tyēēn. 62:10

nyoo Kaab Yēyiin. ²⁵ Nyumnyum mbo kōōwut :tembes koong'taab sintaaniit kusiir kōōwut :chii nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin.” ²⁶ Kiilat :rubiik subak miisin ankuteebee keey kule, “Ara ng'oo, naas, :nyēē imuuchē /kiiraraach?” ²⁷ Kōōrōōtoot :Yēēsu rubiichoo, ānkulē, “Mēēmuuchāktōōs sinee ām wōlēē mii :chiito, nteenee, imuuchāktōōs ām wōlēē mii :Yēyiin, kuuyu māmii :kiy nyēē biirē Yēyiin.”

*Kiyēē nyōōru :biiko choo karub Yēēsu
(Mataayo 19:27-30; Luuka 18:28-30)*

²⁸ Nto mii yoo, kuteebee :Bētērō Yēēsu kule, “Kas kookeebakaakte :acheek kiy ake tukul ankeerubiing?” ²⁹⁻³⁰ Kukētyi :Yēēsu kule, “! Kāāmwoowook, chii ake tukul nyēē kaakubakaakta tukuukyii tukul sukuruba kwoomtootē ng'aleekaab Yēyiin, +/- mākēēkētyi tukuuchoo ām bēsyōōsyēchu kusiir choo kiboonto. Yoo ki mbareet nto kooriik chēē kibakaakta, mākunyōōr. Nto yoo ki tuubchōōsyēk chēē kibakaakta, mākunyōōr. Yoo ki kwaan nto kaamet nto lēēkōōk chēē kibakaakta, mākunyōōr nkicheek. Nto subak, +/- mākēēwus ām kōōrooni nteenee mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo ām kōōrēēt nyoo chōōnii. ³¹ Biiko chēē chaang' choo tookunootiin ām soboontaab kōōrooni, mākubooyiit lēt ām Kaab Yēyiin. Nto biiko chēē chaang' choo mātookunootiin ām soboontaab kōōrooni, mākubooyiit taay ām Kaab Yēyiin.”

*King'alaalee :Yēesu areet nyēbo sōmōk meenyii
ākoo ng'eeteenyii*

(Mataayo 20:17-19; Luuka 18:31-34)

³² Kutāsē taay Yēesu āk rubiikyii ām baanaa bo Yēerusālēēm, kimii :Yēesu kukeentooy ānkurubu :rubiik ām lēt muut kwoomoonu mēt :kiyēē kimwooy :Yēesu. Kikimuuyo mbo :biiko alake choo kimii :nkicheek kurubē Yēesu. Yooto, kukuur :Yēesu rubiichoo taman āk āyēēng', ānkumwoochi kule, ³³“! Kookas, kēēmiitē kēēbēētii ākoy Yēerusālēēm. +/ Mābokiyyokoochi *Wēritaab Chii mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk. Makooruusta :bichoo Wēritaab Chii / keebakach ānkōōyokoochi biikaab Rooma. ³⁴ Mākōōntosuur :choo, kung'utyi, kubirsēt kulālchi ankubakach. Nto mii bēsyēētaab sōmōk, makung'eetee meet.”

Wōō :ng'oo ām biikaab Kiriistō

(Mataayo 20:20-28; Luuka 22:24-27)

³⁵ Nto mii yoo, kuwēēchi :Yoowaana ākoo Yāākōbō, choo ki :wērikaab Sebetaayo, Yēesu ankuteebee kule, “Kāānēētiintēēt, mii :kiito ake nyēē kēēmāchē iyēwēēch.” ³⁶ Kuteebee :Yēesu kule, “Nee :nyooto?” ³⁷ Kukētyi :rubiichoo kule, “Kākēēmāchē :acheek ichām wēēch kōōbuurunēēning' :ake āwutaab taay, kōōbuurunēēning' :ake nyēbo kaataam bēsyoonoo ibāytooyiisyē ām lēbkēēyyēētaab Yēyiin.” ³⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, “-Mōōnkētē kiyēē osoomē. Ōmuuchē :akweek okalab nyāliluutēk chēē +maakalab :anii nto ōmuuchē ōbuntēē nyāliluutēk

chēē +māābuntēē :anii?” ³⁹ Kumwooy :rubiichoo kule, “Kiimuuchē.” Kumwoochi :Yēesu kule, “+Mōōnyōōru nyāliluutēk chēē +māānyōōru :anii, ānku +mōōbuntēē nyāliluutēk chēē +māābuntēē :anii. ⁴⁰ Ānkoo kuwuu nyooto, -māāboontē kāāmuukēywēēk chēē āmuuchē ākoochi chii kōōbuurunēēnoo āwunyuu nyēbo taay nto nyēbo kaataam. Yēyiin nkit :nyēē kiikukwey chēē mākōōkoochi bārooyinooto.”

⁴¹ Yu kēēnkēt :rubiik chuut tamanu kiyēē kimāchē :Yāākōbō ākoo Yoowaana, kunyēērchi murēchooto. ⁴² Kukuur :Yēesu rubiik tukul, ānkumwoochi kule, “Tookunoot kule māchē :bāytooyik chēē mii kōōrooni kōōboorchi biiko alak kule icheek :chēē bāytooyiisyē ānkuboonto kāāmuukēywēēk kubiir chuut. ⁴³ Nteenee -māmāchāktōōs kuwuuyiit nyoo ām wōlēē ōmitē :akweek. Yoo māchē :chii ām akweek kuyēk nyēē wōō, kumisyinē kuyibē keey ng’wēny. ⁴⁴ Nto nyoo māchē kubāytooyiis, kumāchāktōōs kuyēētyēēchinē chuut. ⁴⁵ Kyāāchōō :anii *Wēritaab Chii, sichāāyēētyēēchi biiko, āmēēbērē kyāāchōōnii /subokēētyēētyēēchoo. Chāākooytooy soboonnyuu sukusobcho :biiko chēē chaang’.”

*Kiisooob :Yēesu Bartimaayo nyēē kikoraat
(Mataayo 20:29-34; Luuka 18:35-43)*

⁴⁶ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii *kiriinkēētaab Yēērikō. Nto kumii kung’ēētōōs,

10:38 Määrkō 14:36; Luuka 12:50; Yoowa. 18:11 **10:39** Yēyuut. 12:2 **10:44** Mat. 23:11 **10:45** Isa. 53:12; 1Kōr. 6:20; 7:23; Kala. 1:4; 1Bet. 1:18-19

kurub :biiko chēē chaang'. Kimii :cheebko-
 raatyaanteet ake nyēē kikiibuur kēēlto komos
 kusoomsē. / Kikēēkuurēē chiichoo Bartimaayo
 (Araab Timaayo). ⁴⁷ Yu kakas :chiichoo kule
 Yēesu nyēbo Nāāsārēēt :nyēē kimii kukēēytooy,
 kukuurso kule, “Yēesu, inyiing' *Mōchōkōrēētaab
 Tāwuti, iriireenaa!” ⁴⁸ Kōōburyoong'to :biiko
 chēē chaang' kule, “Siis!” Nteenee kikuurchi
 :chiichoo barak kule, “Mōchōkōrēētaab Tāwuti,
 ankiiriireenaa!” ⁴⁹ Kōōyyo :Yēesu, ānkumwoochi
 biiko kule, “Ōmwoochi kuchō.” / Kēēmwoochi kule,
 “Ing'erech, ānkiyyoony, kuuriing' :Yēesu.” ⁵⁰ Kukāsē
 kuu nyooto, kung'ēētē bakeenke ānkumētooy
 sireet nyēē kikiiliiktēē keey, / ānkiirētoot ākoy
 yēē kimii :Yēesu. ⁵¹ Kuteebee :Yēesu kule,
 “Imāchē āyēwuung' nee?” Kukētyi :chiichoo kule,
 “Mokoryoontēēt, āmāchē akaste.” ⁵² Kumwoochi
 :Yēesu kule, “/ Kāākēēyēwuung' kiyēē 'kēēmāchē,
 kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey.” Yu kāmwooy :Yēesu
 kuu nyooto, kukasta :chiichoo ānkuwēeto keey
 Yēesu.

11

*/ Kikeetorooch Yēesu ām Yēērusālēēm kuu
 Bāytooyiin*

*(Mataayo 21:1-11; Luuka 19:28-38; Yoowaana
 12:12-19)*

¹ Yu kikiikuriik :Yēesu ākoo rubiikyii
 Yēērusālēēm, kumur *kiriinkēētaab Beetannyyaa
 yēē kilēēkitēē Lekemeetaab *Musēytuuniinēk.
 Nto mii kēēltaab too, kukēē-āyēēchēē keey

saang'taab Beetfaaka, ² kumwoochi rubiikyii äyēēng' kule, “Obe ākoy saang'iin. Yoo kooyit wōlooto, +mōōnyōōru sikiryō nyēē siirwaak kurataat amanaakesen chii bēsyēēt ake. Otyaach ānkōōkwēru. ³ Nto yoo kateebeenaak :chii kule ōmāchēē nee, ōlēēnchi māchē :Mokoryoontēēt ānkumākukēt areet akeenke.”

⁴ Kuba :rubiichoo ānkubokunyōōr sikiryoonoo / kākēērātyi kurkat saang' ankootyaach. ⁵ Nto bēre kukas :biiko alake chēē kimii yooto, kuteebē ru-biichoo kule, “Ōtyookyinē nee sikiryēēt?” ⁶ Kukētyi :rubiichoo kuu wōloo kimwooytoochinē :Yēēsu. / Kēēchāmchi kubeeta sikiryēēt. ⁷ Kukwēr :rubiichoo sikiryoonoo ākoy yēē kimii :Yēēsu.

Yu kayit yooto, kōōrēēk kāāliikoonikwaa ankwaalyaktee bataytaab sikiryoonooto sukōōbuurēē :Yēēsu. Kōōbuurēē :Yēēsu bataytaab sikiryoonoo ankutas taay āk baanta. ⁸ Kiirēēk :biiko chēē chaang' chēē kimii yooto kāāliikoonikwaa ānkōōyiito kēēltaab too. Kubut :alake sokēēk ānkōōyiito nkicheek. ⁹ Kityēēnchinootē barak :biiko chēbo taay ākoo chēbo lēt kumwooyē kule, “Kutōrōriit :Yēyiin!

Ibēruuroot :nyi chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin!†

¹⁰ Ibēruuroot *:Mōchōkōrēētaab Tāwuti!
Kutōrōriit :Yēyiin ām kibkōōnkōy!”

¹¹ Nto mii yoo, kuyit :Yēēsu Yēērusālēēm ānkōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kumarar wōlēē kiwuu :kiy ake tukul. Nto mii yoo, kooyeey

11:8 2Bäy. 9:13 † **11:9** Tyēēnwookik 118:25-26 **11:10** Tyēēn. 148:1; Mat. 20:30-31

ākoo rubiikyii tukul choo ki taman āk āyēēng' ākoy Beetannyya, kuuyu kimii kwiimēnē :kōōrēēt.

*Tiliil, āmāmii :kiy āriit
(Mataayo 21:18-19)*

¹² Nto yu kāyyēekunēē, kung'eetee :Yēēsu ākoo rubiikyii Beetannyya ankooyeey Yēērusālēēm. Kwaam Yēēsu :kēmēwuut. ¹³ Nto yu kimii kubēētii, kutoobēnchi kēētiti ake nyēē /kēēkuurēē *mutiiniit wōlēē lōō. Kiboonto :kēētoo sokēēk chēē nyāliilēch nyēē kibērē :chii tōōs kiikuyey lokoy. Nto bēērē kuyit yooto, koosyaach kēētoo kubērē nto nyōōr lokoyeek. Nteenee kuuyu kimā bēsyoōsyēk :chooto chēē kiyēyē :kēētoo lokoyeek, mānāānyōōr :inee lokoyaa ake tukul. ¹⁴ Yooto, kuchub :Yēēsu kēētoo kukāsē :rubiik kule, “Mēērook /kyaameeniing' kiy bēsyeēt ake.”

*Nyēbo āyēēng' kukwētēē :Yēēsu biiko biiwuutaab
Kōōtaab Yēyiin*

(Mataayo 21:12-17; Luuka 19:45-46)

¹⁵ Yu kayit :Yēēsu ākoo rubiikyii Yēērusālēēm, kōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kimii yooto :biiko chēē kiwālāng'tooy beesaanik āk alak chēē kyooltooy chēēbtuukēēnik chēē / sikeēbēēlēē kōrōsēēk. Kimiitē :nkicheek cheemung'aariisyeek alake yooto. Yooto, kootyeelaat :Yēēsu meesoosyekaab bichoo kiwālāng'tooy beesaanik āk ng'ēchērōōkaab choo kyooltooy chēēbtuukēēnik ankukwet bichoo tukul kuba saang'. ¹⁶ Mānāāchāmchi mbo chii nyēē kiboontotē kiy ake tukul nyēē kyooltooy kubuntēē biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. ¹⁷ Kimwooy

kule, “Mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, ‘Bo :Kōōnyuu saayeet wōlēē mākusooyēē :biikaab kōōrōōsyēk tukul.’† Nteenee kyooweech :akweek kuyēk kēbēnyoo nyēē wunyēē keey :sāsiik!†”

¹⁸ Yu kakas :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk kiyēē kiyey :Yēēsu, kung'woonchi. Yooto, bokusat wōlēē sukubakakta inee kuuyu kiilatē :biiko kubo kāāmuukēywēēk chēē kiboonto.

¹⁹ Yu kāākwiimēn :kōōrēēt, kung'eetee :Yēēsu ākoo rubiikyii kiriinkoonoo ānkubēēchi keey wōlto ake.

*Māchē ikoosēē keey Yēyiin yoo isooyē
(Mataayo 21:20-22)*

²⁰ Yu kāyyēēkunēē, kooyeey :Yēēsu ākoo rubiikyii Yēērusālēm. Kumii kubēētii, kukas :icheek kēētoo kōchubē :Yēēsu. ²¹ Kumwoochi :Bētērō Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, kas, ntēē kookuyaam :kēētitkoonye kwēēchubē!” ²² Kumwoochi :Yēēsu kule, “Māchē ōkoosēē keey Yēyiin. ²³ Kāāmwoowook yoo ikoosēē keey :chiī Yēyiin ām mooyēēt akeenke, kōōmuuchē kumwoochi lekemeet wokōōsuuchi araaray ankuyeyakay. ²⁴ Kunyi, yoo ōtēēbē kiito ake ām saayeet ānkōōchāmtooy kule kaakukas :Yēyiin, ōnyōōru. ²⁵ Nto yoo isooyē Yēyiin ānkumii :kiyēē miyaat nyēē kiikuyēwuung' :chiito ake, inyōōchi chiichoo kaat kurook sukung'eet kunyōōwuung' nkinyiing' :Yēyiin kaat ām choolwookātēēng'uung'. ²⁶ Nto yoo -mōōyēyē kuu nyooto kumānyōōwook :Yēyiin kaat.”*

† **11:17** Isa. 56:7 † **11:17** Cherem. 7:11 **11:18** Määrkō 12:12; 14:1-2 **11:23** Luuka 17:6 **11:24** Mat. 7:7 **11:25** Mat. 7:1

* **11:26** Mātinyē :siruutēk alake kērēywoontooni.

*Kāāntōōyikaab Yuutayeek chēē ki kāwōōt
(Mataayo 21:23-27; Luuka 20:1-8)*

27 Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikyii subak Yēerusālēem, kōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kumii kuwēesyētēē wōlooto, kukwoonchi :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk āk booyik 28 ankuteebēe kule, “Ng'oo :nyēē kikōōniing' kāāmuukēywēēk iyey ng'aleechu?” 29 Kuwālchi :Yēesu bichoo kule, “Kany ateebeenaak :nkanii tēēbuutyēēt nto yoo kōōkētwoo, +māāmwoowook chiichēē kikōōnoo kāāmuukēywēēk ayey ng'aleechu. 30 Ātēēbēēnook kule ii, yoo kiibātisāniisyē :Yoowaana, kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē mii :Yēyiin, nto wōlēē mii :biiko?”

31 Kwaam mēt bichoo ānkumwoochi keey kule, “Yoo kakeemwaay kule kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē mii :Yēyiin, makutee-beeneech kule ām nee simākiyyēnchi. 32 Nto yoo kākēēlē, ‘Wōlēē mii :biiko.’ Achicha!” Kiiywey kumwooy, kuuyu kiinkētē kule kichāmchiintōōs :biiko tukul kule ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :Yoowaana.

33 Yooto kuwālchi Yēesu kule, “-Mākiinkētē.” Kumwoochi nkinee :Yēesu kule, “Yoo wuu nyooto, -māāmwoowook :nkanii chiichēē kikōōnoo kāāmuukēywēēk ayey ng'aleechu.”

12

*Kiisyoor :Yēesu miyootyēētaab kāāntōōyikaab Yuutayeek
(Mataayo 21:33-46; Luuka 20:9-19)*

1 Kumwoochinēē :Yēesu kāāntōōyichoo bo YuutayEEK tyoonkōōch kule, “King'eet :chiito ake kēny kuchaan *musābiibuunēk mbareenyii ankuker. Kibal ng'wēēnēēt nyēē sukurōōtyinē :bēēkaab lokoyeekaab kēētoo yoo /kakiiruruuny ankuteech kēryēēt nyēē /sikēēriibēē mbaraanaa. Nto yityo, kumwoochi biiko alak bokuriibchi mbaraanaa sukubchēchiin lokoyeek. Yooto, kuwo ruutooy. 2 Yu kāruryo :lokoyeekchaa, kōōyookto :chiichoo motwooriintēenyii wokuyibchi kereeryaanteet nyeenyii. 3 Yu kayit :motwooriintonoo wōlotoo, kunam :bichoo ānkubir ankukwet āmēēkoochi kiy. 4 Kōōyookto subak :chiichoo motwooriintēenyii ake. /Kēēbir nkinee nyoo / keelal / kiitaatee / ānkiintosuur. 5 Kōōyookto subak motwooriintēēt nyēbo sōmōk. Yu kayit :nyoo, /keebakach. Kōōyookto subak alak kurub keyy. Kuyitē :nkicheek choo wōlotoo, /kēēbirē alak /kiinyāliilē, nto alak /kēēbākāchē. 6 Nteenee kiboonto :chiichoo kibo mbareet wērinyii akeenke nyēē kichāmē miisin. Kōōyookto wēērootonyii kubērē tōōs makooywey :bichoo. 7 Kuyitē :nyoo, kukuurē keyy :bichoo kule, ‘Murēchu, ong'nyi lakwataab murooniito! Okany keebakach sukuyēk :mbaraani nyēēnyoo.’ 8 Kunam :bichoo wēēroo ankubakach nto yityo bokumētyi tuuyta saang'.

9 Yoo koosoot ii, kiy nee :nyēē kichokuyēchi :chi-itaab mbareet bichoo? Okany āmwoowook, machokubakach bichoo tukul ānkōōkoochi biiko alak kuriib mbaraanaa.” 10 Kumwoochi :Yēesu subak kule, “Ābērē kyoosuman siruutēkaab Yēyiin yoo

mwooyē kule,

‘Rwaanteet nyoo kitāyē :biiko kuteekta
:nyēē kōōkuyēk tiiyēwoontēētaab kōōto.

11 Kōkōōnu :Yēyiin tiiyēwoontooni
ānkubo kwōng'luut sōō nyēē tyaa yoo
kēēkāsē!†”

12 Yooto, kumach :kāāntōōyichoo bo Yuutay-
eek kule kunam Yēēsu ankukerta kō, kuuyu
kiinkētē kule kimii kung'āloolēē icheek ām ty-
oonkōōchoonoo. Nteenee kibakaakta :bichoo Yēēsu
ānkubēēchi keey kuuyu ki chaang' :biiko yooto.

*Kibokutech :kāāntōōyik alake Yēēsu sukunam
(Mataayo 22:15-22; Luuka 20:20-26)*

13 Kibokōōyook :kāāntōōyichoo bo Yuutay-
eek lētuunoo *Farisaay-
eek alak āk biikaab *Ērōōtē
bokutech Yēēsu /sikeenam.

14 Yu kayit :bichoo wōlēē mii :Yēēsu, kumwoochi
kule, “Kāānēētiintēēt! Kiinkētē kule ibooyē manta
āmāwēēchiing' :chii kuuyu ām inyiing', mātiny kule
ng'oo :ng'oo. Inēētē biiko ām kēēlto nyēbo man
kōōnkēt kiyēē mächē :Yēyiin. Kunyoo ii, ara
karaam kēēkwēchinē *syuuruut bāytooyiintēētaab
Rooma 15 nto mēērook kēēkwēyē?”

Yooto kōōnkēt :Yēēsu miyootyēēt nyēē kiisōōtē
:bichoo ānkumwoochi kule, “Kōōkwoonii bōōtēchoo?
Kōōbooru baa :chii beesyaanteet nyēē boonto.”

16 Yu /kākiiboorch-
i, kuteebee bichoo kule, “Bo ng'oo
:mēti āk kaaynaani mii beesyaantaani?” Kukētyi
:bichoo kule, “Bo bāytooyiintēēt nyēē wōō nyēbo
Rooma.”

† 12:11 Tyēēnwookik 118:22-23

12:12 Määrkö 11:18

17 Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōkoochi bāytooyiintonoo kiinyii, nto Yēyiin, ōkoochi nyeenyii.” Kiilat :bichoo ām kiyēē kimwooy :Yēesu.

Ng'eeteetaab meet

(Mataayo 22:23-33; Luuka 20:27-40)

18 Nto mii yoo, kukwoonchi subak Yēesu :biiko alake chēē / kikēēkuurēē *Satukaayeek. Kiiyēchinē :bichoo kule yoo kaakume :chiito, kaakume kutukul nyēē māwokung'ēētēē meet bēsyēēt ake. Kuteebee :bichoto Yēesu kule, 19 “Kāānēētiintēēt, kisirweech *:Muusa kiruutyēēt nyēē mwooyē kule yoo keemut :chii koorkēēnyii ankume :chiichoo āmānāāsikiyi :koorkoonoo leekwa, kōōntiiyē :ng'eetaabkaametiitaab chiichoo koorkoonoo sukusikiyi nyiin lēēkōōk chēē /sikēēkuurtēē. 20 Kimii :biiko alake chēē tisabu chēē kituubcho mooyēēt akeenke. Kiimutiis :nyēē ki wōō ankusimkume kumānāāsikiyi :koorkoonoo leekwa. 21 Kōōntiiyiis :nyēē kirubē chiichoo. Kume :nkinee nyoo, āmānāāsikiyi :koorkoonoo leekwa. Kōōntiiyiis subak :nyēē kibo sōmōk ankume :nkinee āmānāāsikiyiin āk koorkoonoo leekwa. 22 Kiyeyakay kuu nyooto ākoy chiito nyēē kibo tisab. Kibēk :bichoo tukul āmā leekwa. Nto mii yoo, kume nkinee :koorkoonoo. 23 Kunyoo, kēēmāchē imwoowēēch, mākubooyiit ng'oo :koorkoonoo kōōyyiin kāng'ēētyēē :bichoo tukul meet āk koorkoonoo?”

24 Kukētyi :Yēesu kule, “Ōsōotyēēchinē nyēē miyaat, kuuyu -mōōnkētē :akweek kiyēē

ibooru :siruuṯēkaab Yēyiin āk wōlēē wuu :kāāmuukēywēkyii. ²⁵ Yoo kāākung'ēētyēē :biiko meet, mēēbērē tākōōmutē keey subak. Ibuurē kuu :malayikaanik ām barak. ²⁶ Nto kurubta keey ng'eeteetaab meet, ābērē kyoosuman siruuṯēkaab *Muusa yoo kimwoochinē :Yēyiin ām sōntiinoo kilāyē kule, 'Anii Yēyiintēētaab *Abraam āk Isaka ākoo Yāākōbō.† ²⁷ Yoo /kakeemwa kule bo :Yēyiin anum, kōōbooru :yooto kule tākusoboot :chiichooto ānkoo kiikume kēny. Ōsōōṯē bebe!”

Kiruutyēēt :nkōnō nyēē wōō?
(Mataayo 22:34-40)

²⁸ Kimii yooto :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk nyēē kimii kuyēbchinē yiiṯ kiyēē king'ālōolēē :Yēēsu ākoo Satukaayeechaa. Kikas :kāānēētiintonoo bo kiruutēk kule kikētyi :Yēēsu bichoo kiyēē kiteebēē ām kēēlto nyēē karaam.

Yooto, kuteebēē Yēēsu kule, “Ām kiruutēk tukul choo kikōōnu :Yēyiin, nkōnō :nyēē wōō?” ²⁹ Kukētyi :Yēēsu kule, “Siraat kule, 'Oyeb yiiṯ oō, biikaab Isrāyēēl:

Yēyiin nkit :nyēē /kēēkutunkynē ānku Yēyiin ku akeenke.

³⁰ Icham Yēyiintēēng'uung'
ām mooyēēng'uung' tukul
soboonng'uung' tukul,
kāāsōōṯēywēēkuuk tukul,
āk nkuruukuuk tukul.†

Kiruutyēēt :nyooto nyēē wōō. ³¹ Nto ake kumwooyē kule:

'Icham laatyeeng'uung'

† 12:26 Chuy. 3:6 † 12:30 Kiruutēk 6:4-5

kuu wōloo ichāmtooy keey.†
Māmii subak :kiruutēk alake chēē siirē chu.”

³² Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kulēēnchi :chiichoo, “Kōōnkōy, Kāānēētiintēēt, 'keemwaay man kule Yēyiin ku akeenke, māmiitē :ake. ³³ Kunyi, karaam yoo kacham :chii Yēyiin ām mooyēēnyii tukul ānkumāchē mbo kōōsōōtē Yēyiin kwaak ānkuyēyē yiisyēētaab Yēyiin ām nkuruukyii tukul ankucham laatyeenyii kuu wōloo chāmtooy keey. Karaam /keerub ng'aleechu kusiir yoo / kātākēyēyootē kōrōs choo /kēēbēēlē kutukul ak alak tukul.”

³⁴ Yu kakas :Yēesu kule kākēt :chiichoo nyēē karaam, kumwoochi kule, “Kāmēēlōō ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

Kung'eetee yooto, māmii :chii nyēē kitākukāng' kuteebēe Yēesu ng'ālyoo kumāchē kutech.

Ng'oo :Kāārārookiintēēt?

(Mataayo 22:41-46; Luuka 20:41-44)

³⁵ Nto tēē yoo, kumii :Yēesu kōōnēētē biiko ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kumwooy kule, “Imuuchē kule nee kumwooy :kāānēētikaab kiruutēk kule chōōnēē *:Kāārārookiintēēt kōōtaab Tāwuti? ³⁶ Nto yu kiyey :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Tāwuti kumwooy kule, 'Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontēēnyuu kule: Ibuurunēē āwunyuu nyēbo taay ākoy yoo kaayeyiing' itēbēē buunikuuk.†

† **12:31** Laawi. 19:18 **12:31** Mat. 5:43; 19:19; Room. 13:9; Kala. 5:14; Yāāk. 2:8 **12:32** Kiruu. 4:35; Luuka 20:39 **12:33** Isa. 1:10-20 **12:34** Mat. 22:46; Luuka 20:40 † **12:36** Tyēenwookik 110:1 **12:36** Tān. 7:13-14; Yēyuut. 2:33-35; 1Kōōr. 15:24, 27; Ibu. 8:1

³⁷ Kunyi, yoo kuurē :Tāwuti Kāārārookiintēēt kule ‘Mokoryoontēnyuu’ ii, kōōmuuchāktōōs kule nee kuchōōnēē :Kāārārookiintēēt kōōtaab Tāwuti?”

Kiyēbchi yīit :biiko ng’aleechaa bo Yēesu ām ng’erekweek.

Kichuur :Yēesu kiblembechiisyek

(Mataayo 23:1-12; Luuka 20:45-47)

³⁸ Kutas taay :Yēesu kumwoochi bichoo kule, “Ōriibēē keey :kāānēētichoo bo kiruutēk, āmōōrubē ātēbuutēkwaa. Kicham :bichu kōōloochē sirook chēē yoo /kakeekas /simkiinkētē kule icheek ki-irwookik. Bēesyētootēē wōlēē chaang’ :biiko /sikiisuboooyotē nyēē /kākēēkoonyit. ³⁹ Lēkwēlootē ng’ēchērōōk chēē mii taay yoo /kēēmii koori-ikaab saayeet. Mbo yoo /kēēmii saakwa ake tukul, kōōmoymooyē :bichu ng’ēchērōōk chēbo taay. ⁴⁰ Lātunootē koor chēē musuuk kuyibēē tukuuk-waa ānkusooyē miisin kuyēyē keey kule chur-tootiin. +/Mākiing’woonchi miisin biich chēē wuu chuutēchu kusiir chii ake tukul nyēē kiikukusta.”

Ng’oo :nyēē kiinēm chēē chaang’?

(Luuka 21:1-4)

⁴¹ Kumii :Yēesu kēēbuur ng’wēny ām *Kōōtaab Yēyiin yēē kilēēkitēē :looloonik chēē /kikiiruruuky-inē beesaanik chēbo yiisyēētaab Yēyiin, kukas wōlēē kiikoochintooy :biiko beesaanik loolooni-choo. Kiikoochinē :biiko chēē ki mokorēēnik beesaanik chēē chaang’ looloonichoo. ⁴² Nto mii yoo, kuchō :cheebyoosyeet ake nyēē ki musuk ankubanan. Kiinēm :nyoo beesaanikyii chēē ng’ēri anku tukul chēē kiboonto.

⁴³ Kukuur :Yēesu rubiikyii ānkumwoochi kule, “! Kāāmwoowook, cheebyoosyaani musuk :nyēē kēēnēm beesaanik laatit nyēē wōō kusiir chuut tukul. ⁴⁴ Kāng'ōmōrunēē :mokorēēnik laatit nyoo kēēkooytooy wōlēē bo chēē boonto, nteenee kābār :cheebyoosyaanaa loolēēnyii tukul.”

13

*+/Mākiiturbuub Kōōtaab Yēyiin
(Mataayo 24:1-2; Luuka 21:5-6)*

¹ Kumii :Yēesu ākoo rubiikyii kung'eētyēē yooto kibo biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kumwoochi :rubiintēēnyii ake kule, “Kāānēētiintēēt, wōōyēch :rwoontōōchu /kikeetechee Kōyi bo Yēyiin ānku kārorānēch nyēē tyaa!” ² Kukētyi :Yēesu kule, “Kookas, kārorānēch :kooiichu, nteenee +/ mākiiturbuub tukuuchu tukul nyēē māmii :rwaa mbo akeenke nyēē ng'ētu kookemeeraat keey ake.”

*Nyāliluutēk āk wusiisyēēt
(Mataayo 24:3-14; Luuka 21:7-19)*

³ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii bi-itēēt nyēē kibo Lekemeetaab *Musēytuuniinēk yēē kitoobēnē keey ākoo Kōōtaab Yēyiin ānkōōbuur ng'wēny.

⁴ Kuteebēe :Bētērō, Yāākōbō, Yoowaana āk Antereeya Yēesu kule, “Āyu yēē yēyāktōōs :ng'aleechaa kātēēmwooyē ānku kiy nee :nyēē +makeekasee yoo yityiintōōs :ng'aleechaa?”

⁵ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōriib keey! -Mookany /kiiberbeeraak. ⁶ Choong'ēch :biiko chēē makuk-waanaat ankuyey keey :ake tukul kule inee ku kāārārookiintēt. Mākōobotbootoot :bichoo biiko chēē chaang'.

⁷ +Mookas kubārē keey :biiko ām kōōrēēt / ānkyoomu booryoot, nteenee -mōōmuuyē. Ākoy kuyēyākiis :tukuuchoo, nto yitu :tabanta. ⁸ Mākubooryo :bōrōryēēt ake āk ake, kubooryo :kōōrēēt ake āk ake. Mākōōring'riing'oot :komoswookik chēē chaang' ām kōōrēēt ānkuchō :kēmēwuut. Ng'wooninto nyēē kāāmunēē moroontoon :nyoo nto yitu :kōōrēēt nyēē lēēl.”

⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōriib keey. +/ Makeenamaak / ānkiyyoong'tēēnook kōōk ām kooriikaab saayeet / ānkēēbirook ām wōlooto. +/ Makiimutaak taayeetaab bāytooyik kubo anii. Bārooyinto :nyooto nyēē +mōōmwoochinēē bichooto kiyēē ōyēnchinē. ¹⁰ /Kyoomtooy kurook lōkōōywēk chēē kāroomēch kukas :biiko tukul ām kōōrēēt kumukuul nto yitu :tabantaab kōōrēēt.

¹¹ Yoo /kaakeenamaak /ānkiyyoong'tēēnook kōōk, -mookany kooyiimaak mēt :kiyēē +moomwaay. +/ Mākiiboorwook yooto kiyēē ōmwooyē kuuyu mēēbērē akweek chēē +mōōng'ālōolē nteenee :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē mākung'ālōolē. ¹² Mākung'ōmto :chii ng'eetaabkaamet /keebakach ānkung'ōmto :kwaan lakwanyii / keebakach. Makutay :lēēkōōk mbo kwaan āk mbo kaamet ānkung'ōmto /keebakach.

13 Kunyi, mākuwēchook :biiko, kuuyu ōyēnwoo. Nteenee chiito nyēē kamuyta ākoy tabanta :nyēē makooraraach :Yēyiin.”

*Wōlēē +/makiiserweetita Yēērusālēēm
(Mataayo 24:15-25; Luuka 21:20-24)*

14 Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Yoo kookas ‘kiyoo -mēeriiku :Yēyiin’† kukēyyoonyēē yēē -/mākēēmākyinē, ōmwēy :biikaab Yuuteeya ākoy lekem barak. (Kuyēbchi yiit :chii nyoo sumānē ng'aleechu.) 15 Yoo kanyoorta :ng'aleechu chii kumii kōōnyii barak, -mēēwut kō kule kōōnēm kiy ake tukul nyēē sukumwēyto, 16 ameeyey :chii nyoo miitē mbareen kaa kule wokunam sireet nyēē iliiktēē keyy. 17 Lēyyē, mākuwuuyiityi sōō kule nee ām bēsyōōsyēchooto kooruuk choo kōōyootiin āk choo irēēriisyē! 18 Osaay Yēyiin kule māyēyākiis :ng'aleechu yoo yiiwoot. 19 Mākuwōōyiit :ng'woonintaab bēsyōōsyēchooto kusiir ng'woonin ake tukul nyēē kiikutook kuchakee kayey :Yēyiin kōōrēēt, āmēēbērē mākutook :ng'wooninto ake nyēē tēē nyoo bēsyēēt ake. 20 Nteenee kiikoonwaakiit :Yēyiin bēsyōōsyēchooto kuuyu mii :biikyii chēē kiikukwey nyēē nto kimanaakoonwaakiit, nto māmii :chii nyēē kātāwokusobē.

*Kāārārookik chēē mābo man
(Mataayo 24:23-28; Luuka 17:23-24)*

21 Yoo kāmwoowook :chii ake tukul kule ong'nyi *Kāārārookiintēēt nto ong'nyiin, -mōōyēnchi,

13:13 Mat. 10:17-22 13:13 Yoowa. 15:21 † 13:14 Tān. 9:27; 11:31; 12:11 13:16 Luuka 17:31 13:19 Tān. 12:1

22 kuuyu makukwa :biiko chēē makuyey keey kuyēk kāārārookik āk *wōōrkooyikaab Yēyiin. Makuyey :bichu ng'al chēbo kwōng'uut sukung'eet, yoo imuuchāktōōs, kutēwēch biikaab Kiriistō choo kwēyootiin.

23 Kunyoo, ōriib keey. !Kāāsim āmwoowook tukul kumanaayit :bēsyēēt.”

Kiyēē ibooru chōōnēētaab Yēēsu

(Mataayo 24:29-31; Luuka 21:25-28)

24 Kutas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, “Yoo bēku :nyāliiutēchoo bo bēsyōōsyēchooto ‘Mākumis :asiista āmēētākōōluuwu :araaweeet.

25 Mākōōtintimākoy :wōliin bo barak kōōsuuw :kookeelik.”†

26 +/Makeekasa anii, *Wēritaab Chii, āchōōnēē boolik ām kāāmuukēywēēk āk lēbkēyyēētaab Yēyiin.

27 +Māāyooktē malayikaanikyuu kōōruruukoot biiko choo kwēyootiin kung'eetee kōōrēēt komosta ake ākoy ake.”

Bēsyēēt nyoo iyēēwu :Yēēsu

(Mataayo 24:32-36; Luuka 21:29-33)

28 Kumwoochi subak kule, “Yoo kēēnkāt :kēētoo / kēēkuurēē *mutiiniit, kōōbooru kule kaakuriik kumusēs. 29 Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, yoo ōkāsē kuyēyāktōōs :tukuuchoo, ōnkēt kule kaakuriik :bēsyēēt nyoo āyēēwunēē.

30 ! Kāāmwoowook, mābootōōs :biikyuu choo kyaakwey ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo tukul.

13:22 Mat. 7:15; 24:24; 2Tēēs. 2:9-10 † 13:25 Isaaya 13:10; 34:4

13:25 Mat. 24:29 13:26 Tān. 7:13; Mat. 24:27; 26:64; 1Kōōr. 15:23; 1Tēēs. 4:15-16; 2Tēēs. 2:1; Ng'oong'. 1:7 13:27 Seka. 13:7; Mat. 13:41

³¹ Mākubot :barak āk ng'wēny, nteenee mābotē :ng'alyoontēēnyuu.

³² Māmii :chii nyēē inkētē bēsyēēt nyēē āyēēwunēē. -Mēēnkētē :malayikaanik āmāānkētē mbo nkanii, nteenee inkētē :Baaba.

Ōchōb keyy

(Mataayo 24:42-44; Luuka 12:35-40)

³³ Ōriib keyy ankooyeyte keyy, kuuyu -mōōnkētē yēē yitu :bēsyoonooto.

³⁴ Kerkeyy yoo mächē :chii nyēbo kanyii kuwo ruutooy. Bākookyinē motwoorikyii yiisyēēt nyēē makuyey ankutool ake kuriib kayta. ³⁵ Ōriib keyy, kuuyu -mōōnkētē yēē rōōtunēē :chiitaab kayta. Imuuchē kuyit kukararakta :asiista, kwēēmooy kwēēn, kumānēērir :kōōrēēt nto kumānāāmwook :asiista. ³⁶ Yoo kächō, mächāktōōs kunyōōrwook ōkāsū.

³⁷ Okas ng'aleechu! Mā akweek nkit chēē āmiitē āmwoowook ng'aleechu, nteenee mächāktōōs kuyeyta keyy :biiko tukul.”

14

Kicheeng' :buunikaab Yēēsu wōlēē makunamta inee

(Mataayo 26:1-5; Luuka 22:1-2)

¹ Kikiikung'ēt :bēsyōōsyēk āyēēnku kuyit :bēsyēēt nyēē kyoomēē :Yuutayeek *Saakweetaab Keeytaayeet ākoo Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin. Kimii kuchēēng'ē :mbo *kibkōrōs ākoo kāānēētikaab kiruutēk wōlēē makunamta Yēēsu kumākāsē :chii sukubakach. ² Kimwooy

kule, “-Mookany keeyey ng'aleechu yoo bo *Saakweetaab Keeytaayeet, kuuyu imuuchē :biiko kuyey wōōrōōryēēt.”

*Kiraang'tee :koorkēēt ake Yēesu mwaayta mēt
(Mataayo 26:6-13)*

³ Kimii :yēē kyoomiisyē :Yēesu ām Beetannyyaa kumiitē kaab Simōōni, chiichoo kikiikunāmē *:makereenik. Yooto, kuchō :koorkēēt ake kō nyēē kiboonto mwaay nyēē kiboong'u nyēē anyiny / ānkikyooltēē beesaan chēē chaang' miisin. Yooto, kuraang'tee :koorkoonoo Yēesu mwaayaa mēt.

⁴⁻⁵ Yu kakas :biiko alake chēē kimii yooto kiyēē kayey :koorkoonoo, kumwooy nyēē kāng'woonchi kule, “Nto yu sukunyarta :koorkooni mwaay nyēē ālē beesaan chēē chaang' miisin kuu nyi! Nto yu /kātākyooltooy /ānkiikoochi bānoonik beesaanik.” Kinyēērchi :bichoo koorkoonoo miisin.

⁶ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “-Moomakee kiy koorkoonoo. Ntēē kāākuyēwoo anii ng'ālyoo nyēē karaam. ⁷ Ōboontē keey :akweek bānoonik ākookoy ānku +mōōyēētyēēchinē kuu wōlēē ōchāmtooy. Nteenee -mōōboontē keey anii ākookoy. ⁸ Kaakuyey :koorkooni kuu wōlēē kēēmuuktooy kuroonkyi mwaayaa mētinyuu kuyeytaa nto yitu :yēē / kēēmuyēēnoo. ⁹ ! Kāāmwoowook, -/ mākēēwuutyēē koorkooni ām kiyēē kaakuyey yoo /kyoomtooy lōkōōywēk chēē kāroomēch ām kōōrēēt tukul.”

*Kiinēm keey :Yuuta kuchaamta Yēesu
(Mataayo 26:14-16; Luuka 22:3-6)*

10 Nto mii yoo, kuwo :Yuuta Iskaryoot nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēesu choo ki taman āk āyēēng', wōlēē kimii :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch wokuchaamta Yēesu. 11 Yu kayit wōlooto / kēēng'erēkyi. /Kikēēmwoochi kule, “Yoo kēēyewēēch kēēlto wōlēē +makeenamte Yēesu, kēēkōōniing' beesaanik.” Kuwo :Yuuta wokucheeng' wōlēē / sikeenamta Yēesu.

/Kikeeyeyta wōlēē /kyoomēē Saakweetaab Keeytaayeet

(Mataayo 26:17-19; Luuka 22:7-13)

12 Ām bēsyēētaab taayta nyēbo Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin, kiyēēnyē :Yuutay-eek mēēnkit nyēē sukwaam bēsyoonoto.

Yu kayit :bēsyooni, kuteebee :rubiik Yēesu kule, “Ānō wōlēē +mawee-amee *Saakweetaab Keeytaayeet bokēēyēytoowuung'?” 13 Kumwoochi :Yēesu rubiikyii āyēēng' kule, “Obe ākoy Yēērusālēēm. +Mōōtuuyēē murēn nyēē boontoonu tērēētaab bēēko. Orub chiichoo lēt ākoy kōōto nyēē kēēwut. 14 Yoo kooyit kōyooto, omwoochi chiitaab kōōto kule mächē :Kāānēētiintēēt wōlēē sukwoomiisyēē ākoo rubiikyii ām Saakweetaab Keeytaayeet. 15 Mākōōboorwook :chiichoo kisēēnkēēt nyēē wōō nyēbo koroofa nyēē mii :tukuuk tukul chēbo ātēbto. Ōyēytoowēēch āmiik.”

16 Yu keewaany :Yēesu kumwoochi rubiichoo kuu nyooto, kuba ākoy Yēērusālēēm ānkubokunyōōr ng'aleek tukul kuu wōloo kāmwooytooy :Yēesu. Kuyeyta āmiikaab saakwaanaa.

*Kiiboor :Yēesu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy
(Mataayo 26:20-25; Luuka 22:21-23; Yoowaana
13:21-30)*

¹⁷ Kumii kurātoorātē :kōōrēēt, kuwo :Yēesu ākoo rubiikyii taman āk āyēēng' ākoy kōyooto ānkutoow kwaam saakweet.

¹⁸ Kumii kwoomiisyē, kumwooy :Yēesu kule, “! Kāāmwoowook, mii :akeenke ām akweek nyēē kēēmiitē kyoomiisyē :tukul nyēē makuchaamtaa.”

¹⁹ Kung'woonchi rubiik ankuteebee :ake tukul Yēesu kule, “Ara anii?” ²⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “Nyoo kiilābloobtooy :tukwaay mukaatiit terekyeet akeenke nyēē makuchaamtaa. ²¹ Makume *:Wēritaab Chii kuu yoo /kikeesir kurubta keey āk inee. Nteenee mākung'woonchi sōō kule nee :chiito nyoo makuchaamtaa. Kaykay nto /kimākēēsich chiichoo.”

*Kitoow :Yēesu saakweet nyēē lēēl
(Mataayo 26:26-30; Luuka 22:19-20; 1
Kōōriintēēk 11:23-25)*

²² Yu kimii kwoomiisyē, kunam :Yēesu mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto tēē yoo kubetes mukaatiinaa ānkōōkoochi rubiikyii kōōnēmunooot. Kimwoochi kule, “Bōōrnyuu :nyi. Kunyi, o-am.”

²³ Kunam subak terekyeet nyēē kimii *:tifaayiik ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkōōkoochi rubiichoo kumōōsoot. ²⁴ Kimwoochi kule, “Korotiikyuu :chu chēbo *kiirootyeet nyēē lēēl.* +/ Maki-itaata sukusobcho :biiko chēē chaang'. ²⁵ !

14:18 Tyēēn. 41:9 **14:21** Yoowa. 13:2, 21-30 * **14:24**
Māmwooyē :siruutēk alake kule 'nyēē lēēl'. **14:24** 1Kōōr. 10:16;
11:23-25 **14:24** Chuy. 24:8; Cherem. 31:31; Ibu. 7:22; 9:15-20

Kāāmwoowook, -māwāāyyēē subak tifaayik ākoy bēsyoonoo wāāyyēē chēē leelach ām Kaab Yēyiin.”

²⁶ Nto tēē yoo, kutyēēn :bichoo kōōkoostoo Yēyiin ānkung'eētyo kutākyi keey Lekemeetaab *Musēytuuniinēk.

Kiiboor :Yēēsu kule makutuuch keey :Bētērō

(Mataayo 26:31-35; Luuka 22:31-34; Yoowaana 13:36-38)

²⁷ Kumii kēēltaab too, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “+Mōōmwēyēēnoo :akweek tukul kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, ‘+Maabakach ākiintēēt kusērēēt :kēēchiirēk.’[†] ²⁸ Nteenee yoo कांग'eeete meet, +maantooy Kalilaaya.”

²⁹ Kumwoochi :Bētērō Yēēsu kule, “Ānkoo kām wēyēēniing' :chuut tukul, -māābākooktiing' :anii.”

³⁰ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Bētērō! Kāāmwoowuung', kumānēēturkuuchē :kirkōōnkiit nyēbo āyēēng' kwēēmowuuni, +meetuuch keey :inyiing' areet sōmōk kule -mēēnkētoo.”

³¹ Kumwoochi :Bētērō Yēēsu subak kule, “Mākoy atuuch keey! Yoo kābo meet kēēbēku :tukwaay.” Kōōruumchi :nkicheek rubiik chuut kuu nyooto.

Kiwokusaayee :Yēēsu Ketesemaane

(Mataayo 26:36-46; Luuka 22:39-46)

³² Yu kayit :Yēēsu ākoo rubiikyii yēē /kēēkuurēē Ketesemaane, kumwoochi kule, “Ōbuurēē yu, waasaay :anii.” ³³ Koonata kisich ākoo Bētērō, Yāākōbō ākoo Yoowaana. Kwaam :ng'uusng'uus

Yēēsu kut kulōōklōōkēn. ³⁴ Kumwoochi

14:26 Luuka 22:39 † **14:27** Sekaryaa 13:7 **14:27** Määrkö 14:50-52; Yoowa. 16:32 **14:28** Määrkö 16:7 **14:31** Luuka 22:33-34; Yoowa. 13:36-38

rubiichoto sōmōk kule, “Kāāmuy :anii kut wuu nyēē +maameey. Ōng'ētunēē yuutēyu ānkōōkāsu!”

³⁵⁻³⁶ Yoto koonata :inee kisich kukutuny ānkuyim kutiiny :tokochta ng'wēny ankusaay kule, “Baaba! Imuuchāktōōs :tukuuk tukul ām wōlēē imiitē. Inēmtoowoo nyalili. Nteenee kuyeyakay kuu wōloo imāktooy :inyiing' mēēbērē kuu wōloo āmāktooy :anii.”

³⁷ Yu kēyēēwunēē :Yēesu wōloo kāwokusooyēē, kunyōōr rubiik choo sōmōk kuruytōōs. Kumwoochi Bētērō kule, “Simōōni, ākoo kēēru? 'Kāmēēmuuchē mbo ikāsu ām asiista akeenke?

³⁸ Ōkāsu ankoosaay simōō-āsyi keey tyēmiisyēēt. Ōbērē nto oyey, āmāmii :nkuruuk.” ³⁹ Kooyeey :Yēesu subak ankuwokusaay kuu yoo kābo taay. ⁴⁰ Nto iyēēwu nyēbo āyēēng', kunyōōr mbo Bētērō kuruytōōs subak, kuuyu kichoosyootiin miisin. Kuchusyo :rubiichoo. ⁴¹ Kiiyeey :Yēesu subak ankuwokusaay nyēbo sōmōk, nto yu kaweech keey, kumwoochi rubiichoo kule, “Ākoo tōōbēng'tēē rwoonik? Kaakuyem. Okas kaakuyit :āsiiswēk /kiiyokoochi *Wēritaab Chii āwunnyēkaab kibng'ōōkisiis. ⁴² Ong'nyiin choomtooyiintēēt kāākuchō! Ōng'ēētyē bokēētuuyēē.”

/Kikeenam Yēesu nteenee kitay /kēēsār

(Mataayo 26:47-56; Luuka 22:47-53; Yoowaana 18:3-11)

⁴³ Kutākumii :Yēesu kung'āloolē, kuyitu :Yuuta nyoo ki akeenke ām rubiichoo ki taman āk

14:35-36 Yoowa. 12:27; Mat. 6:10; Määrkō 10:38; Room. 8:15; Ibu. 10:9 **14:38** Mat. 25:13; Ēfēēs. 6:18; Ibu. 2:18 **14:42** Luuka 5:16; Ibu. 5:7-8

āyēēng'. Kiboontoonu keey biiko chēē chaang' chēē kitinyē chōōkinēk ākoo syaariinek chēē kiiyooku :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyik. ⁴⁴ Kikiisimkumwoochinē :Yuuta bichoo kule, “Nyoo okāsē atōrōōchē, onāmē nyooto ānkōōriibootē simāmwēy.” ⁴⁵ Kuyitu :Yuuta, kutōrōōchē Yēēsu kule, “Aase, Mokoryoontēēt!” ⁴⁶ Kutēryēkyinē :bichoo Yēēsu bakeenke.

⁴⁷ Kukāsē :rubiintēēt ake kuu nyooto, kung'usu chōōkiit, nto bēē kuyeb motwooriintēētaab kibkōrōs nyēē wōō, kuchwenta yīitit kōōsuuyto.

⁴⁸ Yooto, kumwoochi :Yēēsu bichoo kināmē inee kule, “Ōbēē antōōchinē :anii lukēēt nyēē mächē kuweech kōōrēēt sookwaante chōōkiinēk āk syaariinek boonamaa? ⁴⁹ Ntēē kwāāboontē keey :anii akweek kwaak ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānēētiisyē. Kwaamaak :nee simoonamaa yooto? Nteenee ityiichē :ng'aleechu tukul siruutēkaab Yēyiin.”

⁵⁰ Yu kāmwooy :Yēēsu kuu nyooto, kumwēchi keey :rubiikyii. ⁵¹ Kimii :murēno nyēē kiinoomootē Yēēsu nyēē kikyaaalyaktee keey ankeet baateey. Nto yu kibēē / keenam, ⁵² kuchiwit kuchururchi ankaanaa yooto ānkumwēchi keey kibchuraat.

Kumii :Yēēsu taayeetaab kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeeek

(Mataayo 26:57-68; Luuka 22:54-55, 63-71; Yoowaana 18:13-14, 19-24)

⁵³ /Kikēēkwēryoot Yēēsu ākoy kaytaab *kibkōrōs nyēē wōō. Kikiiruruukyi keey wōlooto :mbo

kibkōrōs chēē wōōyēch, booyik ākoo kāānēētikaab kiruutēk. ⁵⁴ Kiinaamaat :Bētērō Yēēsu ākoy kuyit kiyēnkuutaab kaytaab bichoo bo kōrōs. Kumii wōlooto kōōbuur :nkinee ng'wēny kuyu maata nyēē kimii kuywēē :biiko chēē kiriibē kayaa.

⁵⁵ Kimach *:kōōkwēētaab Yuutayeek tukul kōōyyoonkyinē :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, kule kunyōōr ng'ālyoo nyēē miyaat nyēē nāmē Yēēsu / sikiitiilchi meet. Nteenee mānāānyōōr ng'ālyoo.

⁵⁶ Ānkoo kimōlōlchi :biiko chēē chaang' Yēēsu ng'al, kichuunchuun :ng'aleekwaa. ⁵⁷ Kimwooy

:alake subak kule, ⁵⁸ “Kikeekas :acheek kumwooyē :chiichi kule mākōōturbuub *Kōōtaab Yēyiin nyoo kitēēchē :biiko ankuteech ake nyēē mēēbērē tēēchē :biiko. Kālē makuteechee nyooto bēsyoōs sōmōk.” ⁵⁹ Kichuunchuun :nkicheek ng'aleekaab bichoo.

⁶⁰ Yooto kōōyyo :chiichoo wōō bo kōrōs ankuteebee Yēēsu kule, “Itinyē wōlēē ituuktooy keey ām ng'aleechu mwooyē :bichu?” ⁶¹ Kusiisiyi keey :Yēēsu. Kumwoochi subak :chiichooto wōō bo kōrōsēēk Yēēsu kule, “Inyīing' man *Kāārārookiintēēt, Lakwataab Nyoo Tōrōōr?”

⁶² Kumwoochi :Yēēsu kule: “Anii :nyooto anku +mookas *Wēritaab Chii kōōbuurunēē āwutaab taay nyēbo Nyoo bo Kāāmuukēy ankookas kuchōōnēē boolik.” ⁶³ Kikwaany keey :moo

chiichoo wōō bo kōrōs kut kubaach sirookyii ānkumwooy kule, “Nee ake :nyēē /tākēēmwoowēēch kurubta keey āk chiichi? ⁶⁴ Kookas oob wōlēē kāākōōntosuurto Yēyiin? Kunyi, ōbērē nee

14:56 Kiruu. 19:15; Tyēēn. 35:11 **14:58** Yoowa. 2:19 **14:61** Isa. 53:7; Määrkö 15:3-5, 39; Yoowa. 19:9 **14:62** Määrkö 12:36; 13:26

akweek?” Kōōruumchi :kiirwookik tukul kule, “Misyinē kume.” ⁶⁵ Kung'utyi :kiirwookik alake Yēesu ankurat koonyek. Kurātootiin :koonyek, / kiituluuksēt /ankeeteabee kule, “Mwoowu, baa, ng'oo :nyi kēētuluuchiing'!” Yooto, koorabaakset :bichoo kiriibē kayaata.

Kituuch keey :Bētērō

(Mataayo 26:69-75; Luuka 22:56-62; Yoowaana 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Kumii :Bētērō kēebuor biy, chokumur yooto :chēēbto ake nyēē kiyēchinē kibkōrōs nyēē wōō yiisyēt. ⁶⁷ Kōōrōotoot :chēēbooto Bētērō ānkulē, “Kwēēboontootē keey :nkinyiing' oob chiichi bo Nāāsārēet!” ⁶⁸ Kutuuch keey :Bētērō. Kimwooy kule, “-Māānkētē kiyēē imwooyē.” Kōōnookyi :Bētērō yēbo oreet nyēē wēētii kayaata. Yooto, kooturkuuch kirkōōnkiit. ⁶⁹ Kutākumiitē :Bētērō yooto bo oreet, kukas :chēēbkēy subak, ānkumwoochi biiko chēē kimii yooto kule, “Lēyyē! Rubiintēetaab Yēesu :chiichi!” ⁷⁰ Kutuuch keey :Bētērō subak. Nyēē mā tyaa, kumwoochi :biiko chēē kimii yooto kule, “Kubooyiit man! Inyiing' rubiintēetaab Yēesu kuuyu isālu Kalilaaya.” ⁷¹ Kuchubchi keey :Bētērō kule, “-Māānkētē chiichi ōmiitē ōng'ālōolē.” ⁷² Yooto, kooturkuuch :kirkōōnkiit nyēbo āyēēng'. Koosoot :Bētērō yoo kāmwoochinē :Yēesu kule, “Kumaneeturkuuch :kirkōōnkiit nyēbo āyēēng', +meetuuch keey :inyiing' areet sōmōk kule -'mēēnkētoo.”

Kuriir :Bētērō nyēē ng'waa.

15

Kumii :Yēesu taayeetaab Bilaato

(Mataayo 27:1-2, 11-14; Luuka 23:1-5; Yoowaana 18:28-38)

¹ Nto yu kāmwook :asiista, kootiil *:kōōkwēētaab Yuutayeeek tukul kunam wōlēē mii :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch, booyik āk kāānēētikaab kiruutēk kurat Yēesu ānkukwēryoot ākoy kaab *Bilaato.

² Yu /kakiyyiitita kaab Bilaato, kuteebee :nyoo Yēesu kule, “Inyiing’ :bāytooyiintēētaab Yuutayeeek?” Kumwoochi :Yēesu kule: “Wuu nyotoo, sinee.” ³ Kiiteeyee keey :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch kule kiikuyey :Yēesu ng'al chēē chaang'. ⁴ Kuteebee :Bilaato Yēesu kule, “Māmii :kiyēē 'ikētu kurubta keey ng'aleechu mwooyē :bichu kule !ki-iyey?” ⁵ Mānāākēt :Yēesu ng'ālyoo. Kubotyī :tonkoy Bilaato.

Kiisimchi :kāāntōōyikaab Yuutayeeek Bilaato kubakach Yēesu

(Mataayo 27:15-26; Luuka 23:13-25; Yoowaana 18:39–19:16)

⁶ Kiityooktooy :bāytooyiintēēt ām kēnyiit ake tukul kibratyaanteet akeenke nyoo kaakutool :biiko. / Kikēēyēyē kuu nyotoo yoo / kyoomē *Saakweetaab Keeytaayeet. ⁷ Kimii ām bēsyōōsyēchooto :biiko alake chēē kikwiilē bāytooyiisyēētaab Bilaato ānkikiikubākākiis kut / kikiikeerat. Akeenke ām bichooto ku nyēē / kikēēkuurēē Baraaba. ⁸ Yooto kōōruruukyī keey :biiko chēē chaang' kaytaab Bilaato. Kusoom :bichoo Bilaato kōōtyooktoochi chiito akeenke nyēē

rataat kuu yoo kwēētyooktoochinē kwaak yoo mii :saakwaanaa. ⁹ Kuteeb :Bilaato kule, “Ōmāchē ātyooktoowook bāytooyiintēetaab Yuutayeek?” ¹⁰ Kiteēbēē :Bilaato bichoo kuu nyooto kōōnkētē kule kēētuuyiityi :mbo kibkōrōs Yēesu moo. ¹¹ Nteenee kōōwuruur :mbo kibkōrōs biiko tukul kumwoochi Bilaato kootyaakta Baraaba yoo kātēētyooktooy Yēesu. ¹² Kuteeb :Bilaato kule, “Kunyi, ōmāchē ayeyee nee naas chiichi ōbērē bāytooyiintēetaab Yuutayeek?” ¹³ Kōōruumchi :biiko tukul kule, “Ibakach!” ¹⁴ Kumwoochi :Bilaato biiko kule, “Ara koleel nee :chiichi?” Kubōloobōl :biiko kule, “Obakach! Obakach!” ¹⁵ Nto kuuyu kimāmāchē :Bilaato kunyēēr :biiko, kōōtyooktoochi Baraaba. / Kikiityōōlsēt Yēesu, nto tēē yoo kōōyokooyto /bokēēkwērtoochi *murtooywoontēēt.

*Kiintosuur :biikaab lukēēt Yēesu
(Matayo 27:27-31; Yoowaana 19:2-3)*

¹⁶ Kubeeta :biikaab lukēēt Yēesu ākoy kaytaab *Bilaato āriit ānkukuur lukēētaab booryēēt tukul.

¹⁷ Kōōlookyi sireet nyēē arraa ankutaay kutwēētaab kātōok ankookemeer mētinyii wuu nyēē kāyēk bāytooyiintēēt. ¹⁸ Yu /kāākiilookyi tukuuchoo, /kēētoow /keeyey keey kule /kākēēsilto Yēesu /kēēmwooyē kule, “Kimkim! Bāytooyiintēetaab Yuutayeek!” ¹⁹ Kiikōryōōnyēē :bichoo Yēesu kirōkto mēt ānkung'utyinē kibtaman ānkukutunyēē taayeenyii kuyēyē keey kule kākoonyit.

²⁰ Yu /kāākiintosuur, /kiirēēkunēē siraanaa arraa /ānkiilookyi sirookyii choo bo kwaak nto tēē yoo, /kēēkwērtoochi /bokēēkwērtoochi murtooywoontēēt.

/ Kikēkwērtoochi Yēesu murtooywoontēt /
 ānkiinchuruur
 (Mataayo 27:32-44; Luuka 23:26-43; Yoowaana
 19:17-27)

²¹ /Kēēmii /kēebēētooy /kēētuuyēē chiito ake nyēē
 kibo kōōrēētaab Kurēēn. /Kikēēkuurēē chiichoo
 Simōōni nyēē ki kwaaniitaab Alekisaanta ākoo Ru-
 ufō. /Kēētuuyēē kuu nyooto, /kēēkērchinē koong'
 kukalab murtooywoontēētaab Yēesu.

²² Kikwēryoot :bichoo Yēesu ākoy yēē /kēēkuurēē
 Kolkoota, (kaayneet nyēē ibooru kule 'Rōkyēētaab
 Mēt'). ²³ Nto bērē kōōkoochi :bichoo Yēesu *tifaayiik
 chēē /kikeetasee saakityeek* alak, kutay kuyye.

²⁴ Kukwērtoochi :bichoo Yēesu murtooywoon-
 tēt. Nto yu mākubchēchi keey sirookyii, kubar
 *sēkēeryēt sukōōnkētēē kule ng'oo :nyēē mākuyib
 sireet nkōnō.

²⁵ Ki asiistaab sōmōk nyēbo kōrrōōn, yu /
 kikēēkwērtoochinē Yēesu murtooywoontēt. ²⁶ /
 Kikiikēēsirchi kiito ake ng'aleek chēē kiyey /
 sikiitiilchi Yēesu meet chēē kimwooyē kule:
 BĀYTOOYIINTĒĒTAAB YUUTAYEEK.

²⁷ / Kikēkwērtoochi nkicheek kibng'ōōkisiis
 āyēēng' murtooywōōsyēkwaa. /Kikiyyoong'tēē
 ake āwutaab taay nyēbo Yēesu /ānkiyyoong'to ake
 nyēbo kaataam.†

²⁹ Kiinchuruurē :biiko chēē kimurē yooto Yēesu
 ānkukwērtooy mētēwook kumwoochinē kule, "Ntēē

15:21 Room. 16:13 * **15:23** /Kikēyēyiisyē saakityeechaa
 kōōboot ng'wooninto. **15:24** Tyēēn. 22:18 **15:26** Mat.
 27:11 † **15:27** Tāsyinē :siruutēk alake kērēywoontooni 28: Ki-
 ityiich :yuutēyu siruutēkaab Yēyiin choo mwooyē kule, '/Kikeetasta
 kibng'ōōkisiis.' **15:27** Isa. 53:12

kwēēbērē :inyiing' +mēēturbuub *Kōōtaab Yēyiin ankiiteechee subak bēsyoōsyēk sōmōk? ³⁰ Iraraach keey naas. Irēkunēē murtooywoontoonoo!”

³¹ Kiinchuruur :nkicheek mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk Yēēsu kumwoochinē keey kule, “Kiisoobē :chiichi biiko alak, ntēē -mēēsoob keey naas. ³² Kēēmāchē keekas ra kāārārōokiintooni kuurē keey kule bāytooyiintēētaab *Isrāyēēliik. Yoo keemuuch kurēkunēē murtooywoontooni, +mākiiyēnchi.” Kiinchuruur :nkicheek kibng'ōōkisiisyēchoo kimii murtooywōōsyēkwaa.

Meetaab Yēēsu

(Mataayo 27:45-56; Luuka 23:44-49; Yoowaana 19:28-30)

³³ Kichō :mēēnānēēt bēēt nyēē kiker kōōrēēt tukul, kung'eetee āsiiswēk lo ākoy āsiiswēk sokool.

³⁴ Yu kayit āsiiswēk sokool kōōnchō :Yēēsu kule, “Yēyiintēēnyuu, Yēyiintēēnyuu, ntēē 'keebakaak-taa!”† (Kimwooyē yooto ām kuutiinyii kule, “Ēlōōy, Ēlōōy, lema sabaktani?”)

³⁵ Yu kakas :biikaab lukēēt chēē kimii yooto, kulē, “Okas, miitē kukuurē *Eliiya.” ³⁶ Kulabatee :chiito ake kiroonkuryēēt ankooluumta *tifaayiik chēē tāytāy. Kurutyi kiroonkuryoonoo kēētīt ānkōōyokoochi kuutiitaab Yēēsu ānkulē, “Okany keekas yoo mākuchō :Eliiya chokōōrēēkunēē murtooywoontooni!”

³⁷ Kiinchō :Yēēsu ankung'et.

15:29 Yoowa. 2:19; Määrkö 14:58; Yoowa. 2:19 **15:32** Tyēēn. 22:7; 109:25 **15:33** Āmōōs 8:9 † **15:34** Tyēēn. 22:1 **15:36** Tyēēn. 69:21

38 Yooto bakeenke, kukērēērunēē keey āyēēng' kuchakee barak ākoy ng'wēny :ankeet nyēē ki rikimim nyoo /kikiyēēlēē Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin.

39 Yu kakas :chiito nyēē wōō nyēbo lukēētaab booryēēt‡ wōlēē kameeta :Yēēsu, kumwooy kule, “Kubooyiit man, ākoo Lakwataab Yēyiin :chiichi.”

40 Kikiyyoong'iis :chēēbyōōsōōk alake yēē lōō kutoobēnē kiyēē kiyēyāktōōs. Chēēbyōōsōōchoo alak ku Maaryaa nyēbo Maktaala, Sālōōmē ākoo Maaryaa kaametiitaab Yōōsē āk Yāākōbō nyoo mining'. 41 Kirubootē ānkiyēētyēēchinootē :chēēbyōōsōōchoo Yēēsu, yoo kimii Kalilaaya. Kimii :nkicheek chēēbyōōsōōk alake yooto chēē chaang' chēē kiinaam Yēēsu ākoy Yēērusālēm.

Wōlēē /kikeemuyta Yēēsu

(Mataayo 27:57-61; Luuka 23:50-56; Yoowaana 19:38-42)

42-43 Ki bēsyēēt :nyooto nyēē kichōbēē keey :Yuutayeeek kukānyoonu bēsyēētaab *Sabaato. Kimii :boontēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēbo *kiriinkēētaab Arimataaya nyēē ki kiirwookiin nyēē kitookunoot ām *kōōkwēētaab Yuutayeeek. Kikiikōōyēnchi :boontoonoo kule kichōōnēē :Yēēsu Kaab Yēyiin chokuyēk Bāytooyiintēēt nyoo /kikēēmii /kēēkānyē. Yu kakas :boontoonoo kule kaakuriik :āsiiswēk chēē toowu :bēsyēētaab *Sabaato ānkutākumii :Yēēsu murtooywoontēēt, kukāng' ānkuwo kaab *Bilaato

15:38 Chuy. 26:31-33; 2Tēt. 3:14; Ibu. 10:19-20 ‡ 15:39 Tāsyinē :siruutēk alake kule 'wōlēē kiinchōōyto āk'. 15:39 Mat. 27:11; Määrkö 1:1, 11 15:41 Luuka 8:2-3

wokusoom /kēēchāmchi kōōnēm muustaab Yēesu sukumuy, kumanaarataarat :kōōrēēt. ⁴⁴ Kiilat :Bilaato yu kakas kule kaakume :Yēesu. Kikuur chiito nyēē wōō nyēbo lukēēt ankuteebee kule, “Kaakume :Yēesu, man?” ⁴⁵ Kumwoochi :nyoo kule, “Kaakume.” Kuchāmchi Yōōsēēf wokuyib muustaab Yēesu. ⁴⁶ Kiwokwaal :Yōōsēēf ankeet ānkuwokōōrēēk muustaab Yēesu ām murtooywoontēēt ankuratee ankaanaata. Kunam muusto ānkuwokōōtōōr kochonkeet ake nyēē /kikiikiwōr. Nto yityo, kuwunukyi rwaanteet nyēē wōō kuker kochonkaanaa.

⁴⁷ Kikāsē :Maaryaa nyēbo Maktaala ākoo Maaryaa, kaametiitaab Yōōsē, yēē /kikeekonoree Yēesu.

16

King'eetee :Yēesu meet

(Mataayo 28:1-8; Luuka 24:1-12; Yoowaana 20:1)

¹ Yu kāākubēk :bēsyēētaab *Sabaato kukararakta :asiista, kuwo :Maaryaa nyēbo Maktaala, Sālōōmē, ākoo Maaryaa kaametiitaab Yāākōbō, wokwaal mwaanik chēē boong'u nyēē anyiny subokooyi-ilee muustaab Yēesu.

² Yu kēērir :kōōrēēt, kubeeta mwaanichaa ākoy wōloo /kikēēmuchinē Yēesu. ³⁻⁴ Kumii kēēlto, kutēēbootēē keey kule, “Ng'oo :nyēē wokuwunuktoowēēch rwaantaanaa tēē nyoo ēē?” Yu kayit, kukasta, nto bērē kulē, /kiikēēwunukto rwaanteet kuyaatakay :kochonkeet. ⁵ Kōōwut kochong'. Yooto, kukas murēn nyēē kikiibuur āwutaab taay ām kochong'. Kikiilaach sireet

nyēē lēēl anku kooy nyēē kiilēkēchēēchē
 miisin. Kumuuyo :chēēbyōōsōōchoo miisin
 yu kakas chiichoo. ⁶ Kumwoochi :chiichoo
 kule, “-Mōōmuuyē! Ānkētē kule kōōmāchē
 Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt nyoo /kōkēēkwērtoochinē
 murtooywoontēēt. Kaakung'eetee meet, neennyi
 māmii yu. -Mōōkāsē yu /kikiitōōrē! ⁷ Bōōmwoochi
 Bētērō ākoo rubiik chuut kule, ‘Makoonto
 :Yēēsu Kalilaaya wōlēē +mābōōnyōōrchi kuu
 wōloo kimwooytoowook.’ ” ⁸ Kichuwunee
 :chēēbyōōsōōchoo kochonkaanaa nyēē kābōōtoon.
 Kilabat āmānāāng'āloolchi chii ake tukul ām
 kēēltaab too.

*Kiiboorchi keey :Yēēsu Maaryaa nyēbo Maktaala
 (Mataayo 28:9-10; Yoowaana 20:11-18)*

[⁹ King'eētēē :Yēēsu meet kukāng'ēēyēn :kōōrēēt
 ām bēsyēēt nyēē kirubē bēsyēētaab *Sabaato.
 Nto chiito nyēbo taay kōōboorchi keey :inee ku
 Maaryaa nyēbo Maktaala, nyoo kiibēbēētoochinē
 tāmirmirook chēē miyootēch tisab. ¹⁰⁻¹¹ Kuwo
 :Maaryaa nyi bo Maktaala ākoy wōlēē kimii
 kuriiryēē :rubiikaab Yēēsu ānkumwoochi kule, “!
 Kaakas Yēēsu! Soboot!” Kuchweesta :rubiichoo
 ng'aleekyii.

*Kiiboorchi keey :Yēēsu rubiikyii āyēēng'
 (Luuka 24:13-35)*

¹² Kikiikuwalak :eertaab Yēēsu kōōboorchinē
 keey rubiikyii āyēēng' chēē kimii kēēltaab too
 kukwoonēē Yēērusālēēm. ¹³ Yooto, kooyey
 :rubiichoo Yēērusālēēm bokumwoochi chuut

kule, “! Kaakeekas Yēesu.” Kuchweesta :chuut ng'aleekwaa subak.

Kiiboorchī keey :Yēesu rubiik choo ki taman āk akeenke

¹⁴ Ām lētuunoo, kōōboorchī keey :Yēesu rubiik choo ki taman āk akeenke kumii kwoomiisyē. Kibōlchi :Yēesu rubiichoo, kuuyu kitay kōōyēnchi kule kiimuuchē :inee kung'eetee meet ākoo mbo subak kule kichwees ng'aleekaab biiko choo kimwooy kule kiikukas inee ānkusoboot.

Kimwoochi :Yēesu rubiikyii bokwaamta lōkōōywēk chēē kāroomēch

¹⁵ Nto mii yoo, kumwoochi rubiikyii kule, “Obe kōōrōōsyēk tukul bōō-āmchinootē biiko tukul lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹⁶ Chii ake tukul nyēē kēēyēnwoo /ankeebatisan, makooraach :Yēyiin. Nto nyoo kāmēyēnwoo, +/- makiiruusta. ¹⁷ +/- Mākiikoochi biiko choo kēēyēnwoo kāāmuukēywēēk chēē imuuchē kuyey kiy nyēē -mēēmuuchē :chii ām nkuruukyii. Imuuchē ām kaayneenyuu, kōōbēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko. Makung'alaal ng'ēlyēēbik chēē -mēēnkētē. ¹⁸ Yoo kanam eereen māyēyēē kiy, nto yoo kayye mbo ng'woonēēt mābākāchē. Yoo kātiinyēē chii nyēē imnyoonē āwunnyēk ankusaay Yēyiin, kusobē :chiichoo.”

16:13 Luuka 24:13-35 **16:16** Luuka 24:36-49; Yoowa. 20:19-23

16:16 Mat. 28:19 **16:16** Yēyuut. 2:38 **16:17** Yēyuut. 2:4; 8:7; 10:46; 16:18; 19:6; 1Kōōr. 12:10; 14:1-40 **16:18** Tyēēn. 91:13; Luuka 10:19; Yēyuut. 4:30; 5:16; 8:7; 28:5; Yāāk. 5:14-15

*/Kikēyib Yēesu kuwo kibkōōnkōy
(Luuka 24:50-51; Yēyuutēk 1:9)*

¹⁹ Yu kaakoowaany :Mokoryoontēēt Yēesu kung'āloolchi rubiikyii, /kēyib kuwo Kaab Yēyiin wokōōbuurēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin.

Kyaamtaat :rubiik lōkōōywēk chēē kāroomēch

²⁰ Kiba :rubiik kōōrēēt tukul bokwaamta ng'aleekaab Yēesu. Yu kyoomtooy ng'aleechaa, kiyēyē ām kāāmuukēywēēkaab Yēesu tukuuk chēē -mēēmuuchē :chii kuyey. Tukuuchoto chēē kiyey biiko chēē chaang' kucham kule bo man :lōkōōywēchooto.]

Biibilya Nyēē Tiliil
New Testament in Sabaot (KE:spy:Sabaot)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Sabaot

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Printed book ISBN 9966002030

The New Testament

in Sabaot

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

c68c9dca-518f-544b-a52e-82240cf64928